SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA II BROJ 50 | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 13 DECEMBAR 1949 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

1906
Univerzitetska biblioteka
"Svetozar Marković"
Beograd
Fah 349

POVODOM ŠEZDESETOGODIŠNJICE SMRTI

O KNJIŽEVNOM DJELU ANTE KOVAČIĆA

Marijan JURKOVIĆ

I po svojoj dubokoj idejnosti i po umjetničkoj snazi, djelo Ante Kovačića zauzima istaknuto mjesto u hrvatskoj književnosti XIX vijeka. U najvećem dijelu svojih stihova, novela i romana, Kovačić je vjerno i umjetnički istinito odrazio epohu u kojoj je živio; ostavio je slike kojima je rekao svoju riječ u sukobima koji su potresali njegovo vrijeme, riječ borbenu, progresivnu i demokratsku. U najzrelijim, najdovršenijim svojim djelima moćno je izrazio bijedu i patnje hrvatskih seljaka na kraju prošlog stoljeća, njihovu tugu i bespomoćnost, njihov gnjev i njihovu mržnju. Osvajajući ešku i s velikim naporima realistički književni metod, Kovačić je samim tim sticao i mogućnosti da slika koju je slikao bude šira od njegove misli, slobodna od kolebljivosti i zaostalosti njegovih ličnih ideja — i, istovremeno, postavljao temelje za punu pobjedu realizma u hrvatskoj književnosti. Širina kojom je u njegovim knjigama zahvaćen život, svježina i originalnost pjesničke fantazije, i dominantna linija satire u realističkom gledanju stvarnosti — sve to obezbjeđuje djelu Kovačićevom trajanje i u vremenu koje je pred nama.

Probijati se jedino snagom svog talenta, kao sin siromašnog seljaka u zemlji nacionalno porobljenoj, gdje su feudalni oblici eksploatacije još živi i jaki ma da ustupaju mjesto kapitalizmu koji prodire sve brže, sve bezobzirnije — to su konture vremena i čovjeka u njem. Hrvatskom u doba Kovačićeve mladosti vlada Narodna stranka, pretstavnica interesa mlade, liberalne buržoazije (Mažuranić) koja se oslanja na Beč. Poslije pada Mažuranićeva dolaze madžaronsko-feudalne vlade, čvrsto povezane sa Peštom: najprije grof Pejačević, a zatim grof Kuen Hedervari koji će sjediti na Markovom trgu punih dvadeset godina (1883—1903). Tako se posljednjih godina Kovačićeva života spušta na Hrvatsku crni mrak. Kuen se drži na vlasti pomoću najpodlijih izbornih prevara, smanjujući, pored toga, neprestano broj glasača: 1888 godine bilo je u čitavoj Hrvatskoj (na preko dva miliona stanovnika) svega pedeset hiljada glasača, a od tog broja su u nekim kotarevima do šezdeset procenata činili činovnici, Kuenovo poslušno oruđe. Ali i uprkos kuenovskom teroru, narod se bori: neprestano se vide znaci da je otpor živ, — narodni otpor koji će na kraju srušiti i Kuena. Kovačić nije, doduše, doživio taj dan, ali je već 1883 vidio masovne i krvave pobune seljaka u velikom dijelu zemlje.

U toj podvojenosti hrvatskog političkog života formira se početkom šezdesetih godina oštra, demokratska opozicija: Ante Starčević i Eugen Kvaternik, dva beskompromisna borca (od kojih će drugi poginuti u Rakovičkoj buni) osnivaju Stranku prava. Pravaši su pristalice demokratskih formulacija Francuske revolucije od 1789 godine, naročito općeg prava glasa. Po svom klasnom sastavu, oni su stranka sitne buržoazije. Iako su svojim demokratskim pogledima, svojom odlučnošću i borbenošću stekli mnogo pristalica u svima krajevima Hrvatske, oni ipak nisu mogli privući u borbu široke mase seljaštva, (kao ni radništvo koje se tek javlja, raste brojčano i politički) pa ni Srbe u Hrvatskoj zbog svog potpuno pogrešnog stava u nacionalnom pitanju.

Krajem sedamdesetih godina na književno polje izbija čitav niz pisaca, koji smjenjuju Šenou i koji su svi određa pravaši (dok je Šenoa bio pristalica Narodne stranke). Demokratske i slobodarske ideje, otklanjanje dileme: sa Bečom ili sa Peštom, jačanje vjere u snage svoga naroda, oštra protivunjemačka tendencija — to su glavne crte idejne fizionomije tih pisaca (Ante Kovačić, Evgenij Kumičić, August Harambašić). Napuštajući romantizam, oni dižu u hrvatskoj književnosti zastavu realizma. Tijesno povezan sa političkim snagama koje su istupale protiv svih kompromisa, književni realizam je svojim istinitim slikanjem stvarnosti, dakle neizbježnim demaskiranjem uloge porobljivača, bio u to doba jedan od vidova borbe koja se vodila protiv tuđina. Zbog toga je realizam morao da odigra i odigrao je značajnu ulogu koja prelazi granice literature. Iako je taj realizam, kao i svaki građanski realizam (čak i onda kad je potpun, dovršen, što ovaj hrvatski ni izdaleka nije bio) bio ograničen, on je značio krupan korak naprijed u razvitku naše književnosti.

Ante Kovačić je i kao pisac i kao borac ostavio djelo koje ne treba buditi u jubilejskim danima, jer je to djelo živo i danas. Umrijeti u trideset petoj godini, a ostaviti romane kao što su »U registraturi« i »Fiškal«, i satire kao što su »Među žabarima« i »Iz Bombaja« — ne znači malo. Slikajući stvarnost i boreći se za njenu izmjenu, Kovačić se služio svim literarnim žanrima od lirike do novele i romana. Kao niko do njega u hrvatskoj književnosti, on je znao da koristi ubojno oružje satire i literarnog pamfleta.

Upornost u borbi za osvajanje realističkog književnog postupka i demokratska suština Kovačićeve misli daju život njegovim djelima, ne dopuštaju da ih pokrije prašina vremena. Već u »Fiškalu« Kovačić pokazuje ove dvije bitne crte svoje književne fizionomije. Parazitsku pojavu fiškala, on je zahvatio duboko idejno: prvom glavom, slavnom anegdotom o »crvenoj ptici« — puranu — pomoću kog seljaci nadmudre mudrog fiškala, Kovačić daje okvir čitavom romanu. Tom intonacijom on jasno ističe svoj demokratski stav. Narod nadmudruje eksploatatora — to je demokratski i progresivni smisao te slike koja se otvara pred čitaocem na prvim stranicama knjige.

I onda kad satirom šiba jadnu, bolesnu i prezrenja dostojnu stvarnost (»Među žabarima«, »Iz Bombaja«, »Smrt babe Čengićkinje«, »Sveznalica«, »Pokornom kljusetu«), kad je izobličava, preuveličavajući njene nakazne strane, ta satira ipak ne napušta tle realizma, ona pokazuje tako osobinu koja je oduvijek karakterisala velika satirička djela. Kovačićeva slika žabarskog (malograđanskog) grada Žablje Lokve u suštini je i do kraja realistička, kao što su realistički i njegovi grki, nepomirljivi i puni persiflaže stihovi »Iz Bombaja«.

Ante Kovačić
(neobjavljena slika iz 1877)

Najznačajnije su ove dvije Kovačićeve karakteristike — borba za realizam i demokratska jezgra njegove misli — došle do izraza u posljednjem njegovom djelu, u velikom romanu »U registraturi«, jednom od najsvjetlijih i najtrajnijih dokumenata kritičkog realizma u Hrvatskoj. Kovačić se poduhvatio da u ovoj knjizi da mnogo više nego sliku jednog života, sliku Ivice Kičmanovića, sirotinjskog seljačkog sina — ma koliko klasne tipičnosti bilo sabijeno u ovom liku — poduhvatio se da da čitavu hrvatsku stvarnost XIX vijeka. U nekoliko velikih (ponegdje veoma slabo povezanih slika) Kovačić daje hod vremena, razvitak ekonomskih i društveno-političkih snaga i ideja. Likovi ljudski izviru ovdje iz bujice vremena i zbivanja i — nestaju opet u njoj; njihove su sudbine samo d i o tog vremena i zbivanja. Manje (mnogo manje nego u predašnjim djelima Kovačićevim) junaci njegovi žive i umiru ovdje po volji autorovoj. Oni žive sami, umiru s v o j o m smrću. Čitalac osjeća da je Kovačić u ovom romanu doživio prvi put ono, što su doživjeli (i priznali) mnogi veliki pisci-realisti: da se situacije i ljudi u njihovim romanima kreću ponekad ne onako kako bi ž e l j e l i i htjeli autori, nego onako, kako po sebi treba da se kreću: po zakonima istinskog odražavanja stvarnosti. U tom je jačanje, sazrijevanje Kovačićeva realizma, pobjeda realizma.

To je i pomoglo Kovačiću da pored lika Ivice Kičmanovića ostvari niz velikih portreta. Tu je lik Ilustrisimusa, feudalca, tuđinskog izmećara. Vjekovna mržnja zagorskog seljaka prema feudalcima — za koje je on bio samo »kmet - smet«, stvar, rob čije je jedino pravo bilo da radi za tu gospodu »pod starim krovovima«, — i beskrajni gnjev patriota, to je Kovačiću dalo onu veliku umjetničku snagu kojom je rađena slika Ilustrisimusova. Ili, malo dalje, lik »kumordinara« Žorža, bivšeg seljaka kog je feudalni sistem pretvorio u lakeja po zanimanju i po duši. Ili lik kulaka Medonića koji je bio »seoski polubog i novčani patron«, zelenaš, a u isti mah »pobožan gospodar« koji ne propušta nijedno proštenje, »darivajući crkve i oltare, pužući na golim koljenima i ližući svece i crkvene zidove«. Kovačić je dao još čitavu galeriju siromašnih zagorskih seljaka na čelu sa Jožicom »Zgubidanom«, koji gladan zemlje, bogat jedino djecom, obilazi sa svojim »bajsom« seoske svadbe i zabavlja pijanice. Seljaci Kovačićevi žive na ovim stranicama, čitalac osjeća njihove patnje, njihove tuge, nevolje i radosti. Kovačić je uspio da im, pored osobina koje ih vežu za njihov društveni položaj, da i obilježja nacionalna, ona po kojima se razlikuju od svih drugih seljaka, zbog čega kvalitet njegovog romana dobiva još jednu značajnu boju u svom spektru.

Demokratski pogledi Kovačićevi ispoljili su se i u njegovom gledanju na neke važne periode u hrvatskoj prošlosti. Tako, u njegovom starčevićanskom, negativnom stavu prema ilirskom pokretu (u »Fiškalu«), ocjeni koja se, baš zbog takvih pogleda, mnogo približava našoj. »Magla i opsjena ilirska« može samo omlitaviti i razmaziti Hrvate — kaže Kovačić — omogućiti da izgube svoju »narodnost«. Slikajući ilirizmom zanesene građačke studente, na čelu sa grofićem Olgom, te uske krugove i kružiće, odvojene od naroda, Kovačić pokazuje kako taj pokret, pored svih svojih zasluga za nacionalno buđenje, ustvari »ne bijaše pravim izrazom naroda. Ne bijaše to plamen komu je podloga čvrsta i golema žeravica štono se nijetila godine i godine na mučeničkom srcu naroda«.

Kovačić-realist nije mogao da ne zapazi i prve pojave proletarijata u Hrvatskoj; u jednom fragmentu koji je nađen u pjesnikovoj ostavštini zabilježeno je kako seljaci iz Gorskog Kotara »prvi put odlaze« željeznicom »na tešku radnju« u slavonske šume (»Građa za povijest književnosti hrvatske«, knj. XIV, str. 236-238).

Po poetskoj vrijednosti mnoge stranice iz »Registrature« — djetinjstvo i dječaštvo Ivice Kičmanovića, prvo njegovo putovanje u grad, dolazak na selo »kumordinara« Žorža, scene seljačke tuče u krčmi na uskršnji ponedjeljak, slike zimskog života zagorskog seljaka — spadaju u najbolje što je napisano u Hrvatskoj u XIX vijeku.

Estetski principi Kovačićevi ne mogu se odvajati od njegova pogleda na svijet, od njegovog demokratskog stava. Takav stav nije Kovačiću dopuštao da otpliva u vode »čiste« umjetnosti i potone u njima. On je uvijek znao za k o g a piše.

I Kovačić potvrđuje čitavim svojim djelom misao o čvrstoj vezi društveno-političkog stava pisčevog sa njegovom estetikom, — to, da je estetika samo dio njegove ideologije.

No Kovačić nije bio slobodan od zabluda i nedostataka koje se mogu shvatiti, ali se ne mogu obići i prećutati. Nedoslednost građanskog demokratizma isto tako kao i nepotpunost, nehomogenost njegovog realizma nisu mogli da ne rode nekim zabludama i mnogim mutnim, romantički-mračnim stranicama.

Takva jedna zabluda je novela »Ladanjska sekta«, napad na materijalističke i socijalističke poglede, djelo koje je mnogo iskorištavano od svih protivnika demokratije i socijalizma u našoj književnoj kritici. Gledajući tešku borbu hrvatskog naroda protiv Pešte i Beča, Kovačić se nije mogao uzdignuti, nije mogao sa svog sitnoburžoaskog stanovišta sagledati društvene i političke snage koje će moći da povedu narod u odlučnu borbu. On nije vjerovao da će to biti baš radnička klasa i njena avangarda, koja će poteći baš od tih socijal-demokrata što su baš tada počeli da niču u Hrvatskoj. Kovačić je, naprotiv, u širenju materijalističkih i socijalističkih ideja vidio — slabo poznavajući istoriju ekonomskog, društvenog i političkog razvitka, slabo poznavajući zakone koji tu vladaju — zapreku u hrvatskoj narodnoj borbi. I u ropstvu te zablude on je napisao »Ladanjsku sektu«. Ipak se Kovačić u ostalim svojim djelima diže, snagom svoje umjetnosti, svog realizma, nad svoje klasne pozicije i prevladava svoje političke predrasude, vidi jasno koje su društvene i političke snage reakcionarne a koje progresivne, gdje su pravi rodoljubi, a gdje izdajnici.

Druga takva zabluda jeste teza o vječnoj suprotnosti grada i sela (»U registraturi«). Kovačić nije shvatao da je ta suprotnost uslovna, vezana za k a p i t a l i s t i č k i grad, uslovljena postojanjem k a p i t a l i s t i č k e klase, a da u oslobođenom, dovršenom socijalističkom društvu ne može više biti nikakve suprotnosti između grada i sela. Ipak je realizam pomogao Kovačiću, i ovdje, da tu misao ne učini glavnom, osnovnom idejom svog romana.

Romantika koje se pjesnik nije mogao osloboditi ni u svom posljednjem djelu, u suštini je bježanje iz stvarnosti — Kovačićeva tuga i očajanje zbog strašnih uslova u kojima se vodila narodna borba. Očajanje naročito zbog toga, što je u Kovačiću sve jače prevladavala svijest (»Među žabarima« »U registraturi«) da snage u čijim je redovima i sam stajao nisu kadre da izmijene stvarnost, da pobijede, — a silu koja bi to mogla postići on još nije vidio.

I onaj mrak koji obavija kraj svih voljenih žena u Kovačićevim romanima (Sofija, Elvira, Laura) ustvari i nije drugo nego poetski transponovano očajanje pjesnikovo nad prilikama u Hrvatskoj, iz kojih on ne vidi izlaska, ma da se do kraja nosi s njima

★

O značaju Kovačićevom u našoj literaturi, ne manje od samog njegovog književnog djela, govori i odnos reakcionarnih i antidemokratskih snaga prema tom djelu. Jedan podatak govori o tom i odviše jasno: roman »U registraturi« nije mogao biti pretštampan iz časopisa u kome je objavljen u posebnu knjigu pune dvadeset i tri godine (od 1888 do 1911). Još dok je roman izlazio u »Vijencu« napao ga je u »Katoličkom listu« tadanji profesor katoličke apologetike i — filozofije, potonji nadbiskup zagrebački Ante Bauer. Napad je bio toliko žestok, da je redakcija brzo obustavila dalje štampanje romana, objavivši njegov »kraj«. Urednik »Vijenca« priznao je, mnogo godina poslije toga, u jednom pismu Krešimiru Kovačiću sinu pjesnikovom: »...Kaptol je prijetio bojkotom, i ja sam na kraju bio prisiljen da roman skratim, pa, da Vam pravo kažem, morao sam brisati možda i najbolje stranice. Roman je bio mnogo veći, pa bih ga mogao nastaviti u »Vijencu« i u slijedećoj godini«.

Rezultat Bauerovog napada bio je taj, da se nijedan izdavač u Hrvatskoj nije usuđivao da izda bilo koje djelo Kovačićevo. Više od dvadeset godina poslije pjesnikove smrti nad njegovim djelom lebdio je prećutni interdikt rimske crkve. Jedino je udovica Kovačićeva uspjela da štampa jednu jedinu njegovu novelu u nekoj provincijskoj štampariji.

Hajka koja je tako započeta protiv Kovačića od strane onih koji su uvijek predvodili borbu protiv demokratske misli, a koja se poslije nastavila falsifikovanjem značaja Kovačićeva djela, bila je, očito, i razlogom što »Matica hrvatska« nije objavila Kovačićev roman »Demagog«, čiji joj je rukopis predao pisac u proljeće 1889, nekoliko mjeseci prije svoje smrti, i što je i sam rukopis nestao i do danas nije pronađen. Glavni junak »Demagoga« bio je seoski župnik.

Čak ni ona bijedna i konvencionalna posmrtna počast kojom se buržoazija opraštala i oslobađala od književnika koji su živeli u njenom »poretku«, davanje piščevog imena jednoj ulici — Anti Kovačiću nije bila ukazana: u glavnom gradu Hrvatske on nije dobio svoju ulicu.

★

Savremeni naši pisci mogu u mnogočem da se ugledaju na Kovačića: u njegovoj upornoj borbi za osvajanje realističkog književnog metoda, u njegovom korišćenju satire protiv narodnih neprijatelja, u tempu kojim je reagovao na zbivanja, u ličnoj hrabrosti koja ga je do kraja života držala u redovima najprogresivnijih boraca svoga naroda.

Tek danas, kad je hrvatski narod, u zajednici s ostalim narodima Jugoslavije, ostvario onu demokratiju o kojoj je maštao i za koju se borio Ante Kovačić, ostvario je u širini koju ovaj veliki slikar zagorskih kmetova i seljaka nije mogao ni slutiti, njegovo djelo postaje stvarna svojina svih naših naroda, dragocjen fond našeg kulturnog nasljeđa.

Grupa francuskih književnika u poseti Jugoslaviji

U Beograd su doputovali iz Pariza u posetu našoj zemlji francuski književnici i publicisti: Žan Mari Domenak, glavni urednik časopisa »Espri«, Anri Kefelek, književnik i Žan Babulen, novinar. U našoj zemlji oni će boraviti kao gosti Saveza književnika Jugoslavije.

Goste su na železničkoj stanici dočekali Čedomir Minderović, generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije, Milan Bogdanović, pretsednik Udruženja književnika Srbije, književnici: Erih Koš, Dušan Matić, Milan Dedinac, Antonije Marinković i pretstavnici beogradske štampe.

Sutradan po dolasku francuski književnici posetili su Savez književnika Jugoslavije gde su proveli vreme u razgovoru sa generalnim sekretarom Saveza Čedomirom Minderovićem pokazujući živo interesovanje za socijalističku izgradnju naše zemlje i rad naših književnika.

Pripreme za Drugi kongres književnika Jugoslavije

U Zagrebu 11 decembra održan je Plenum Saveza književnika Jugoslavije. Plenumu su prisustvovali iz Beograda Ivo Andrić, Čedomir Minderović, Velibor Gligorić, Skender Kulenović, Marijan Jurković, iz Zagreba Slavko Kolar, Miroslav Krleža, Petar Šegedin, Vjekoslav Kaleb, Marin Franičević, iz Ljubljane Miško Kranjec i France Bevk, iz Sarajeva Isak Samokovlija, iz Skoplja Blaže Koneski.

Plenum je rešio da se Drugi kongres književnika Jugoslavije održi u Zagrebu, i da počne 26 decembra.

Plenum je doneo i niz zaključaka u vezi sa organizacijom Kongresa.

RUSKI JEZIK I VELIKORUSKI ŠOVINIZAM

Radovan LALIĆ

Današnji rukovodioci SSSR zadivili su svet besomučnom hajkom protiv naroda Jugoslavije, hajkom kojoj po besprincipijelnosti, gaženju svakog ljudskog morala i preziranju prava drugih naroda nema ravne u istoriji odnosa među narodima i državama. Međutim, krstaški rat koji protiv naše socijalističke domovine organizuje rukovodstvo SSSR nije neka slučajna ili izuzetna pojava. Politika pretnji, provokacija i pritiska koju rukovodstvo SSSR, neposredno ili preko svojih agenata u zemljama Informbiro-a, sprovodi protiv FNRJ ima svoje korene u revizionizmu toga rukovodstva, u njegovoj izdaji učenja marksizma-lenjinizma. Hajka protiv Jugoslavije je samo najdrastičniji i najgrublji izraz revizionizma rukovodilaca SSSR, njihove izdaje velikih principa učenja Marksa i Lenjina. Revizionizam sovjetskog rukovodstva ogleda se u čitavom njegovom delovanju; nijedna oblast političkog, društvenog i kulturnog života SSSR nije ostala pošteđena od tog revizionizma.

Mi ćemo ovde izneti nekoliko činjenica koje, uz ostala mnogobrojna svedočanstva o delatnosti sovjetskog rukovodstva, jasno pokazuju koliko je to rukovodstvo daleko otišlo u svom revizionizmu.

Politika koju sovjetsko rukovodstvo sprovodi u samom SSSR jeste politika velikoruskog nacionalizma. Velikoruski nacionalizam u SSSR dobio je sasvim konkretne, grube forme. Ruski narod proglašen je za rukovodeću naciju u Sovjetskom Savezu. Taj stav unesen je čak i u sovjetsku državnu himnu, gde se kaže da je »nepokolebljivi savez« sovjetskih republika »zanavek sjedinila velika Rusija« (a ne proletarijat i njegova avangarda — Komunistička partija!). Sovjetska štampa i čitava propaganda uopšte peva iz dana u dan slavopojke »velikom ruskom narodu«. U novinama i časopisima objavljuju se pesme u kojima pesnici iz redova »inorodaca« izražavaju svoja vernopodanička osećanja prema »majci Rusiji«.

Međutim, u praksi odnosi između ruskog naroda i »bratskih nacija« ne izgledaju tako idilični. U praksi nema te dirljive odanosti neruskih naroda »velikom ruskom narodu«. Nisam uveren da, na primer, Čečenci ili Kalmici šalju iz Sibira oduševljene pozdrave sovjetskoj vladi i »majci Rusiji«. Treba naime znati da je sovjetska vlada posle Drugog svetskog rata ukinula niz sovjetskih autonomnih republika i autonomnih oblasti, a njihovo stanovništvo raselila. Tako su iseljeni Krimski Tatari, Kalmici, Balkari, Čečenci, Inguši i drugi. To raseljavanje je ravno uništenju tih nacionalnosti jer one su gubljenjem svoje teritorije lišene mogućnosti da žive slobodnim i nezavisnim životom i da razvijaju svoju nacionalnu kulturu. Čak i pod pretpostavkom da nisu uništeni (ma da sovjetska vlada, kao što smo imali prilike da se uverimo, ne razmišlja mnogo kad nekoga fizički hoće da uništi, a ni posle toga čina je nimalo ne grize savest), pripadnici svake od tih nacija ne sačinjavaju više naciju; to su samo pojedinci ili skupine pripadnika bivših nacija, i oni će kroz kratko vreme takođe iščeznuti.

Ovo su činjenice, koje ne može niko osporiti. Pod pritiskom činjenica i neumoljive stvarnosti sovjetski revizionisti padaju u sve veće protivurečnosti. Oni ne mogu da nađu odgovor na naše argumente i zato viču i psuju. Oni nas, na primer, nazivaju fašistima. Ali neka svak na osnovu činjenica, kao što su one koje smo gore naveli, sudi ko se kakvim metodima služi. Poznato je da su se samo fašisti bavili iseljavanjem i uništavanjem čitavih nacija. Neka nam sad sovjetski informbirovci objasne zašto su iseljeni Krimski Tatari, Kalmici, Čečenci itd., zašto je uništen čitav niz nacija u Sovjetskom Savezu. Ili oni možda misle da se taj zločin nad čitavim narodima može opravdati učenjem Marksa i Lenjina? U ukazima Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR kojima je »ozakonjena« ta mera govori se o izdaji pomenutih naroda za vreme Otadžbinskog rata. Ali onda se postavlja drugo pitanje: kako je moguće da doslovno čitav narod izda svoju socijalističku otadžbinu posle dvadeset i više godina života u socijalizmu? A ako je ipak izdaja kod tog naroda uzela šire razmere, kao što tvrde sovjetski revizionisti, ko je kriv za to, gde je uzrok tome? I zar se nacionalno pitanje rešava ovakvim policiskim metodima? Mi tražimo da nam se na ova pitanja odgovori mirno, bez psovki, s argumentima u rukama. Ali mi uzalud čekamo odgovor, jer sovjetski informbirovci nemaju argumenata.

Praksa je pokazala, naročito za ovu godinu i po dana od pojave Rezolucije Informbiroa naovamo, koliko se reči sovjetskih rukovodilaca razlikuju od njihovih dela. Oni neprestano govore o internacionalizmu, o bratstvu među narodima, a na delu su izdali lenjinski princip međunarodnog bratstva i solidarnosti, ne prezajući ni od kakvih zločina i nasilja nad drugim narodima. Optužujući druge za nacionalizam, oni su organizovali bezobzirnu propagandu, kojom dokazuju superiornost ruske nacije nad ostalim narodima Evrope i sveta. U Sovjetskom Savezu pišu se članci, rasprave, čitave knjige koje su pune nekulturnog, varvarskog omalovažavanja drugih naroda. U borbi protiv tzv. kozmopolitizma koja se sada vodi u SSSR izbija na videlo mržnja protiv svega onoga što se ne slaže sa shvatanjima velikoruskih šovinista. Pri tome oni vode kampanju protiv Zapada uopšte, ne praveći razliku između progresivnog i reakcionarnog Zapada. Prema onome što se sada piše u sovjetskoj štampi rekao bi čovek da van Rusije nije nikad ništa postojalo, da su sve naučne i tehničke pronalaske učinili Rusi. Velikoruski šovinisti pružaju doista svetu prizor dostojan bogova. Čovek ne zna da li da se smeje ili čudi ignorantizmu, bezočnosti ili naivnosti velikoruskih »internacionalista«.

Posle »teorije« o naučnom prioritetu velikoruski šovinisti pronašli su »teoriju« o ruskom jeziku kao jeziku socijalizma. Prva je tu »teoriju« lansirala »Literaturnaja gazeta« u broju od 1 januara 1949. Autor članka objavljenog u tom listu pod naslovom »Veliki jezik naše epohe« govori proročkim tonom o smenjivanju svetskih jezika kroz vekove i milenije: »Neprekidno smenjivanje svetskih jezika vrši se kroz čitavu hiljadugodišnju istoriju čovečanstva. Latinski jezik bio je jezik antičkog sveta i ranog srednjeg veka. Francuski jezik bio je jezik vladajuće klase feudalne epohe. On se dugo održao zajedno sa feudalnim tradicijama i navikama u krugovima međunarodne diplomatije. Engleski jezik postao je jezik svetskog kapitalizma«. I u istom proročkom tonu pisac članka, gospodin D. Zaslavski, nastavlja: »Zagledajući na dan Nove godine u budućnost, mi vidimo ruski jezik kao svetski jezik socijalizma«. Posle ovih apokaliptičkih reči čovek se i nehotice seti starca Filofeja, koji u poslanici upućenoj leta gospodnjeg 1510 ili 1511 Vasiliju Ivanoviću, velikom knezu moskovskom, govori u isto takoj proročkoj ekstazi o smenjivanju svetskih carstava, o tome kako su dva Rima pala, kako treći Rim (tj. Moskva) čvrsto stoji i kako četvrtog neće biti...

Zadržimo se malo na ovom proročanstvu, tj. ne na proročanstvu monaha Filofeja, nego na proročanstvu »Literaturne gazete«, organa Saveza pisaca SSSR. Autor pomenutog članka naziva francuski jezik jezikom feudalizma. Po logici stvari, ako je taj veliki svetski jezik bio vezan za feudalno doba, onda je on morao iščeznuti zajedno sa nestankom feudalnog društvenog sistema. Po istoj logici isto tako treba da završi i engleski jezik kao »jezik kapitalizma«. To mora tako biti i nikako drukčije, jer su francuski i engleski jezik, po tvrđenju »Literaturne gazete«, krivi za sve zločine pretsocijalističkih vladajućih klasa. Autor pomenutog članka doslovno kaže: »Engleski jezik kvario je ljude u Aziji i Africi. On je stvorio odvratnu profesiju kompradora, — u tom nazivu trgovaca koji su trgovali svojim narodom postoji sličnost sa kompračkosima, koji su unakažavali decu«. Sve »predašnje« svetske jezike autor članka stavlja na optuženičku klupu i uništava ih kao na kakvom Rajkovom procesu. Na istom mestu on kaže: »Svi predašnji svetski jezici bili su jezici — kozmopoliti. Oni su stvarali međunarodnu zajednicu vladajućih klasa, ali uvek na štetu narodnih, nacionalnih jezika. Jezici feudalnog i kapitalističkog kozmopolitizma odvajali su inteligenciju od naroda, stavljali sebe iznad nacionalnih jezika, odnosili se prema njima s omalovažavanjem kao aristokrati ili kolonizatori«. Indijci, Kinezi, Arabljani koje je engleski kapitalizam odnarođavao, piše dalje autor članka, usvajali su, »zajedno sa kozmopolitskim jezikom, i prezir prema urođenicima«. I kako da takvi zločinački svetski jezici ne budu uništeni! »Literaturnaja Gazeta« je već unapred rešila pitanje: ona sve svetske jezike, osim ruskog, kao što se vidi iz gornjeg citata, naziva »predašnjima«.

Nasuprot »predašnjim« svetskim jezicima, ruski jezik nije kvario i odnarođavao ljude. To je »prvi svetski jezik internacionalizma«! Kako je ruski jezik dobio taj internacionalistički karakter — autor članka ne objašnjava. Verovatno su u pitanju neka njegova tajanstvena unutrašnja svojstva. Izlazi da ruskim jezikom nisu govorili feudalci i kapitalisti, da je to od pamtiveka proleterski jezik...

Verovatno da je i sam pisac osetio koliko se zapleo, i da se još više ne bi zapetljao, on je, govoreći o svetskim jezicima, jednostavno izostavio nemački jezik; inače bi ga morao spomenuti, jer nemački jezik nesumnjivo spada među velike svetske jezike. Autor članka, očigledno, nije znao u koju kategoriju jezika da strpa nemački jezik: da li da ga nazove feudalnim ili kapitalističkim jezikom. On se verovatno ne bi mnogo dvoumio da tu nije bilo jedne neprijatne okolnosti:

(Nastavak na drugoj strani)

Ruski jezik i velikoruski šovinizam

(Nastavak sa prve strane)

na nemačkom jeziku pisali su Marks i Engels, na tom jeziku izloženo je učenje osnivača naučnog socijalizma. Sem toga, primer nemačkog jezika ima za pisca članka i tu nezgodnu stranu što dovodi do krajnjeg apsurda njegovu i onako apsurdnu tezu. Po analogiji sa francuskim i engleskim jezikom, autor članka mogao bi nazvati nemački jezik jezikom fašizma. Ali šta onda da radi sa Marksom i Engelsom? I on je, prema praksi koju je zaveo CK SKP(b), prosto prećutao ovu za njega neprijatnu stvar.

Nije potrebno naročito pobijati nepravilnosti i kontrarevolucionarnost »teorije« o ruskom jeziku kao »jeziku socijalizma«; mislimo da je to za svakoga očigledno. Sasvim je proizvoljno i nenaučno tvrđenje o nekom smenjivanju svetskih jezika kroz vekove. Latinski jezik nestao je zato što se potpuno odvojio od masa, što je postao veštački jezik. Ostali svetski jezici izrastali su i dobijali svetski značaj u zavisnosti od uloge koju su u istoriji igrali njihovi nosioci. Njihov broj se povećavao u toku istorije, i stari svetski jezici nisu iščezavali, nego su im se samo pridruživali novi. Tako je na istorisku pozornicu u XIX i naročito u XX veku kao veliki svetski jezik stupio i ruski jezik. Ranije on nije ni mogao postati svetski jezik, jer se kao nacionalni jezik konačno formirao na početku XIX veka. Potpuno je neznalačko i antimarksističko tvrđenje da je francuski jezik — jezik feudalizma, a engleski jezik — jezik kapitalizma. Jezici nisu vezani za jednu određenu društvenu formaciju, već po pravilu prolaze kroz sve društvene formacije. I engleski i francuski jezik konačno su se formirali kao nacionalni književni jezici u procesu izgradnje buržoaskog društva. To je zakonitost koja važi za sve nacionalne jezike.

Nećemo se upuštati u raspravljanje pitanja šta će biti sa pojedinim nacionalnim jezicima posle potpune pobede socijalizma u čitavom svetu. Međutim, jasno je da ne samo što veliki svetski jezici, kao što su, na primer, francuski i engleski jezik, neće iščeznuti, nego neće iščeznuti ni mali nacionalni jezici. Socijalizam ne uništava tekovine prošlosti, nego ih prihvata i dalje razvija, odbacujući samo ono što je zastarelo i trulo, a zadržavajući ono što ima uslova za dalji razvitak. Predviđati pak šta će biti sa nacionalnim jezicima u toku daljeg društvenog razvitka, u periodu prelaska od socijalizma ka komunizmu, kako će se oni sjedinjavati ili iščezavati, da li će biti stvoren jedan zajednički jezik za sve ljude na čitavoj zemlji, — znači ići stopama starca Filofeja. Jedno je sigurno: taj proces neće se vršiti, kao što se kaže u ruskoj bajci, po štukinoj zapovesti i po nečijem htenju, čak ni po htenju Kremlja... Promene u društvu i u čitavoj društvenoj nadgradnji vrše se po određenim društvenim zakonima, kao što nas uče Marks, Engels i Lenjin. Ljudi mogu uticati na razvitak društva samo utoliko ukoliko se njihova delatnost nalazi u skladu sa tim zakonima, ukoliko se ne suprotstavlja tim zakonima. Sovjetski rukovodioci pokazali su da hoće da menjaju stvarnost uprkos učenju marksizma-lenjinizma, da hoće po svojoj volji da menjaju pravac istoriskog razvitka. Ali, kao što razvitak naroda Jugoslavije i izgradnja socijalizma u našoj zemlji zavisi od istoriskih uslova u kojima su živeli i žive naši narodi, a zatim od volje samih naših naroda i njihove avangarde — Komunističke partije Jugoslavije, a ne od želja moskovskih revizionista i njihovih zakulisnih planova, tako će se i pitanje o »jeziku socijalizma« rešavati u konkretnoj istoriskoj situaciji na osnovu značaja pojedinih jezika za razvitak kulture čovečanstva, a ne na osnovu veštačkih planova i pustih želja velikoruskih šovinista.

Ruski jezik je doista veliki jezik. On se odlikuje izvanrednom lepotom i bogatstvom i raspolaže ogromnim izražajnim sredstvima. Na njemu je stvorena velika ruska literatura, ponos kulture čovečanstva, na njemu se izgrađivala i izgrađuje se dalje ruska nauka, koja doista ima svetski značaj. Ali zar je to razlog da se potcenjuju i drugi jezici? Zar se drugim jezicima sveta, velikim i malim, može poreći lepota, bogatstvo, neograničene mogućnosti stvaralaštva? S druge strane poznato je da pored ruskog jezika Puškina i Bjelinskog, Njekrasova i Černiševskog, Čehova i Lava Tolstoja, Lenjina i Gorkog postoji i drugi ruski jezik, na kome se izražavaju sasvim drukčije misli i shvatanja. Postoji ruski jezik Puriškeviča i ostalih crnostotinaša, jezik pogromaša i belogardejaca. Da, ruski jezik Lenjina i Gorkog — to je jezik socijalizma; jezik stahanovaca i ostalih graditelja socijalizma u SSSR — takođe. Ali ruski jezik informbiroovske propagande doista nije jezik socijalizma i taj jezik ne može pretendovati na to da zavlada čitavim svetom. I nije ni malo slučajno što je taj jezik siromašan i štur, što je sav od fraza i gotovih šablona i što se iz osnova razlikuje od pravog, doista velikog ruskog jezika. Zato se ruski narod danas nalazi u takvoj situaciji da treba da vodi borbu kako bi izvojevao pravo da može i sme govoriti jezikom Lenjina i Gorkog.

Mi kažemo da nema jezika koji su sami po sebi »socijalistički« ili »kapitalistički«. Karakter jednog jezika ne određuje se prema nekim njegovim »imanentnim« osobinama, već prema onome šta se govori tim jezikom, kakva se kultura na njemu gradi. Ako je jedan narod izvršio socijalističku revoluciju, ako on gradi socijalizam, onda je i njegov jezik socijalistički, bez obzira na to koliko je taj jezik rasprostranjen. Na makedonskom, slovenačkom, srpskohrvatskom jeziku kazuju se danas velike i ljudske stvari. Na tim jezicima govori se danas istina, govori se o ljudskom moralu, o bratstvu među narodima, o solidarnosti naprednih snaga sveta. U tom smislu to su socijalistički jezici, isto onako kao što se mogu nazvati socijalističkim jezicima jezici svih onih naroda koji grade socijalizam, pa bilo da su veliki ili mali.

Velikoruski šovinisti zaboravljaju kakvu ogromnu štetu nanose međunarodnom radničkom pokretu svojom šovinističkom propagandom o ruskom jeziku kao »svetskom jeziku socijalizma«. Oni zaboravljaju da je Lenjin 1914 godine, odgovarajući liberalnim buržujima povodom njihovog stava u pitanju državnog jezika, pisao: »Mi bolje nego vi znamo da je jezik Turgenjeva, Tolstoja, Dobroljubova, Černiševskog velik i moćan... Ali mi mislimo da velikom i moćnom ruskom jeziku nije potrebno da ga ma ko mora učiti pod batinama«.[1]) Ali oni ne bi bili šovinisti kad bi vodili računa o interesima međunarodnog radničkog pokreta. Zato su se oni pretvorili u razbijače toga pokreta. Zato oni postavljaju svoga maršala za vrhovnog komandanta poljske vojske. Zato oni širom hoće da nametnu ruski jezik drugim narodima. Zato oni naređuju svojim agentima u Čehoslovačkoj da šire kroz štampu propagandu o »jeziku socijalizma«. Čehoslovački ministar Kopecki izjavio je: »Ruski jezik — to je jezik naše lepše budućnosti«. Mi ovde možemo postaviti pitanje: »A šta je s češkim jezikom? Zar češki jezik nije jezik lepše budućnosti češkog naroda?« Informbiroovski revizionisti zaboravljaju da ovakav njihov stav znači oduzimanje perspektive narodima koji se bore za nezavisnost i dalji razvitak svoje nacionalne kulture. Međutim, informbiroovci pretrpeli su krah u mnogim svojim dosadašnjim poduhvatima, pa će isto tako pretrpeti krah i u šovinističkoj propagandi u kojoj su kao sredstvo zloupotrebili ruski jezik.

Radovan LALIĆ

[1]) Lenjin, Dela (na ruskom), izd. 4, knj. 20, str. 55—56.

Profašistička štampa u Austriji

Poslanik Fric Štiber, pošto je doživeo neuspeh kada je u austriskom parlamentu pokušao da dokaže kako je zatvaranje nacističkih ratnih zločinaca isto takva nepravda, kao i ubijanje miliona ljudi u Aušvicu i drugim logorima, proklamuje sada preko štampe tu svoju ideju. On je naziva »humanom« i smatra da bi kažnjavanje dželata značilo učiniti od jedne nepravde dve. Kuda to vodi nije teško ustanoviti. To znači rehabilitaciju, sada ne samo beznačajnih »malih« nacista, nego čak i nacističkih vođa.

Protiv Štibera je poveden kazneni postupak, ali austrijska napredna štampa sumnja da će doći do kazne.

Dok je Štiber zabrinut za čast nemačkih koncentracionih logora neki Kurt Ris je prešao na rehabilitaciju samog Gebelsa, preko časopisa »Viner nahrihten-vohe« koji izlazi u Lincu, pa čak i preko zasebne knjige u izdanju preduzeća »Evropa ferlag«. Ris sam o svojoj knjizi kaže da je pokušao »prikazati delo ovog čoveka, mereći sa jednim mogućim merilom, da li je postigao što je hteo ili ne. Gebelsov život se mora posmatrati bez moralnih predubeđenja, mereći samo da li je učinio što je mogao ili je pretrpeo poraz«. To čak nije više ni dvosmisleno. Jasno je da Kurt Ris, a zajedno s njim i oni koji štampaju, odnosno dozvoljavaju da se štampa ono što on piše, zameraju Gebelsu jedino što nije postigao što je hteo. A šta je Gebels hteo zna cela Evropa, pa verovatno i Austrijanci koji su usrećeni ovim delima.

I. I.

Borko Lazeski: **Izbeglice iz Jegejske Makedonije**

SLOVENAČKI SLIKARI U TRSTU

Želimo li pravilno oceniti i razumeti rad umetnost slovenačkih likovnih umetnika u Trstu potrebno nam je upoznati dvoje: prilike u kojima su rasli i razvijali se i prilike u kojima danas žive i stvaraju. Kad je posle Prvog svetskog rata nepravednim rapalskim ugovorom Trst priključen Italiji, jedan deo slovenačkih umetnika iz Trsta bio je prinuđen da ostavi rodnu grudu i da se skloni u Jugoslaviju. Posle svršetka Drugog svetskog rata neki od ovih umetnika ponovo su se vratili u Trst i sada tamo rade. Od njih ćemo pomenuti: pre dve godine umrlog pejzažistu Alberta Sirka, akvarelistu Roberta Hlavatija, ilustratora i karikaturistu Mihu Bambiča i mladog slikara i grafičara Bogdana Groma. Među našim slikarima naročito mesto zauzima »večna skitnica« Anton Bucik, naročito poznat svojim tehnički zanimljivim portretima, koji je prošao veći deo srednje i zapadne Evrope (živeo je u Jugoslaviji, Francuskoj, Italiji, Španiji, bivao u Čehoslovačkoj, Austriji, itd.) sve do Severne Afrike.

Veća grupa naših umetnika je stalno živela u Trstu i punih trideset godina bila ispostavljena fašističkom teroru i italijanskom šovinističkom odnarođavanju i pritisku. Bila je sasvim otsečena od svog naroda i njegovog kulturnog stvaranja. U umetničkom pogledu ona se naslonila prvenstveno na savremenu italijansku likovnu umetnost koja je opet glavni deo svojih potstreka crpla iz savremenih francuskih umetničkih škola. Tim veće priznanje pripada onima koji su uprkos velikog pritiska očuvali svoju narodnu svest i danas deluju kao slovenački umetnici u redovima tršćanskog progresivnog pokreta.

Među njima najpoznatiji su slikari Lojze Spacal i Rudolf Saksida. Lojze Spacal je još pre rata izlagao svoje radove u Italiji i nailazio na priznanje italijanske kritike koja je naročito isticala slaganje njegove slovenačke ličnosti i osećajnosti s formalnim napretkom savremene zapadne umetnosti. U poslednje vreme je ponovo izlagao u Trstu (u galeriji »Skorpione«) i u Kopru. Niko ne može njegovim delima, kraškim pokrajinama, interijerima, mrtvim prirodama, figuralnim kompozicijama, a prvenstveno njegovim grafikama (naročito onima u boji) poricati formalnu i kompozicionu doteranost. Njegove su boje čiste i jasne, konture figura većinom stilizovane, predmeti uprošćeni, što daje njegovim slikama snažan prizvuk dekorativnosti. Baš mi se zato čine naročito uspele njegove grafike u boji koje svojom strogo linearnom kompozicijom i svojim šarenilom boja potseća na balkansku ikonografiju. Uprkos svoga oslanjanja na savremeni Zapad u pogledu shvatanja i tehnike slikarstva, Lojze Spacal je ipak izrazito svojstven i originalan umetnik.

Kod Rudolfa Saksida koji u stilizaciji predmeta ide možda još dalje od Spacala nazire se laki uticaj ovog poslednjeg. I on se u svojim slikama i slikarskim kompozicijama služi uprošćavanjem predmeta ne izbegavajući u tom ni njihovo deformisanje. Kao i Spacal daje prednost čistoj liniji i boji. Njegove boje su pokatkad sasvim otrovno intezivne (naročito zelena) i njihov razmeštaj odaje utisak naslaganosti. U poslednje vreme se prilično oslobodio Spacalovog uticaja. Njegove slike dobijaju u originalnosti i zanimljivosti. Oba se slikara, a naročito Spacal, prihvaćaju i motiva iz Narodnooslobdilačke borbe i društvenog života prikazujući ih u svojoj specifičnoj tehnici.

Zanimljivu umetničku pojavu pretstavlja slikar Avgust Černigoj koji je prvih godina posle Prvog svetskog rata bio pristalica konstruktivizma, pa čak i kubizma. Onda je proveo nekoliko godina u Ljubljani kao profesor Srednje tehničke škole pa se opet vratio u Trst gde sada stalno radi. Prošao je kroz razne faze razvoja dok se nije poslednjih godina ustavio na liniji nekakvog vedrog realizma. Baš ovih dana je u galeriji »Skorpione« izlagao svoje najnovije radove među kojima su naročitu pažnju pobudili njegovi živi, sunčani akvareli s motivima iz Istre. Njegov živahni, razboriti polemički temperament odražava se u prijatnim kontrastima boja njegovih istarskih primorskih varošica, ribarskih kućica i čamaca, mora i neba. Izgleda mi manje izrazit u svojim uljima gde su mu boje katkada mutne. Černigoj je tehnički savršen crtač i grafičar i baš smo na ovoj izložbi videli nekoliko izvrsnih primeraka njegovih crteža istarskih i primorskih motiva. Ogleda se i u vajarstvu i plastici.

Strastveno konvulzivan i nervno razigran temperament se odražava u uljima Joža Cesara. Njegovi portreti, pokrajine, mrtve prirode i interieri su slikani sa snažnim kontrastom boja u oštrim, katkad otsečnim potezima. U njima se odražava slikareva nervoza i pokatkad izgledaju kao da su izliveni iz jednog komada, ali im češće nedostaje poslednja umetnička doteranost. Kao umetnička pojava je Jože Cesar originalan i samostalan i u poređenju sa Spacalom, koji je nekako linearno jasan, lirski i stilizovan, pretstavlja pravu dramsku suprotnost ovome.

Duhu i izražajnoj koncepciji slovenačkih slikara koji žive u domovini najbliži je Avrelij Lukežič iako nikad nije živeo ni radio u Sloveniji. Nedavno smo i njegove najnovije radove videli izložene u galeriji »Skorpione« u Trstu. Kao i Černigoj, Lukežič je takođe izlagao u prvom redu motive iz Istre. Ali kakav kontrast između ova dva slikara! Dok Černigoj odabira prvenstveno motive iz malih istarskih primorskih varošica, primorske i ribarske motive s vedrim nebom, pune vedre i živahne razigranosti, Lukežič se zakopao u unutrašnjost Istre, u polja i njive iza kojih štrče u nebo crni kiparisi. To nebo je većinom mračno i oblačno i ispod njega lete jata crnih vrana koje kod Lukežiča ne prestavljaju dekorativni ili romantički rekvizit već sačinjavaju deo živog sadržaja njegovih pokrajina. Isto tako su i oblaci na njegovim slikama sastavni deo sadržaja i prosto osećaš da su nabijeni nepogodom i munjama. Gledaš kako ispred njih putem i poljima bežе ljudi da bi se u sigurnom zakloništu sklonili od nepogode. Na nekim se slikama primećuje olovno nebo s podnevnim suncem. Ali je i ovo sunce teško i pokuće i iz daljine opominje na Van Gogovo sunce. U tehnici slikanja je Lukežič realist, ali sve što slika prolazi kroz filtar duboke i osetljive čovekove ličnosti pokatkad naklonjene fantastici. U poslednjim izloženim radovima je postigao visoku tehničku savršenost što mu je priznala sva, pa i nama nenaklonjena, kritika italijanskih dnevnih listova.

U Trstu je umetnički život prilično razvijen. Izložba prati izložbu. U galeriji »Skorpione« gostuju i umetnici iz Italije i drugih država. U ovom životu zauzimaju časno mesto i slovenački slikari u Trstu. Oni se međusobno jako razlikuju po karakteru i umetničkoj koncepciji a to samo povećava živost i šarenilo njihovog umetničkog stvarnja.

Trst **Vladimir BARTOL**

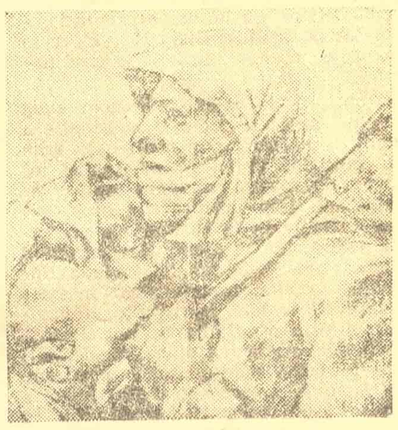

Borko Lazeski: **Detalj sa slike »Izbeglice iz Jegejske Makedonije«**

Gostovanje dirigenta Milana Horvata u Dablinu

Zagrebački dirigent Milan Horvat dirigovao je 4 novembra kao gost irskog radia prvi koncert u Dablinu.

»Sve tri stvari — Glinkina uvertira Ruslana i Ljudmile, uvertira Romea i Julije (Čajkovski) i poslednja Dvořakova simfonija »Iz novog sveta« izvođeni su i ranije u Feniks Holu, ali se sa sigurnošću može reći da je sinoćni koncert nadmašio sve što smo ikada ranije čuli«, piše dablinski list »Ivning Mejl«.

Na drugom koncertu Horvat je dirigovao Papandopulovu Simfonijetu, koja je bila otkriće za irsku publiku, jer naše stvari nisu ranije izvođene u Irskoj. Direktor Radio stanice pod koji spada simfoniski orkestar tražio je partituru i materijal Simfonijete, kako bi je mogli stalno izvoditi.

„Put po Harcu" – delo mladog Hajnea

Kao orao,
koji na teškom jutarnjem oblaku,
počivajući na blagom krilu,
vreba plen,
neka lebdi moja pesma.
(Gete, Zimsko putovanje kroz Harc)

Kršne planine, u snegu i kiši, u magli i suncu, pokrivene moćnim šumama — jek udara oborenih stabala, miris sveže sasečenog drveća, mame putnika u prijateljski razgovor i razuzdanu šalu. Tegoban no ipak osvežavajući hod kroz mračnu šumu. Noge se spotiču u večeri na daleko opružene korene drveta. Svetlost prozora iznenada se pojavljuje i najavljuje prenoćište u šumarskoj kućici.

Prskanje i žuborenje gorskih potoka preko kamenja i vodopada, leti zelenilom oivičenih. Duž potoka, uzvodno ka vedrim visinama i nizvodno ka blago zaštićenim gradovima sa starim zidom od ćatme, gradskim većnicama ili udalj nim romanskim crkvama sa privlačnim imenima, blago se šire krovovi crkava, raspeća stoje ozbiljno, a svečano-fantastično izgledaju pod kriptom grobnice plemićkih porodica i, možda, viteza pljačkaša. Mitski likovi patuljaka koji su u starim vremenima poslovali u podzemnim rudnicima, divova koji su stene premeštali, devojaka koje su bile zarobljavane ili preobražavane i veštica, koji su letnjih noći putovale na Broken jašući na metli...

Je li to bila Geteova veličanstvena pesma što me je, pre mnogo godina, pratila na višednevnom putovanju preko bregova i dolina Harca? Ili su to bile blistave munje Hajneovog duha koje su mi tumačile ljupke gradove, mračni predeo i gatkama opletene visove Brokena? Tada — mnogo je godina prošlo a ja sam bio mlad — mislio sam da su bure u jelovim šumama, oštri vazduh visina, usamljenost staza, puni misli i ritmova i bio sam blagodaran majstorima reči koji su mi dali neizrecivi zvuk i oblik, koji su mi pomogli da život i prirodu upoznam kao celinu. Jer obojica, Gete i Hajne, ma koliko međusobno različiti, voleli su poeziju prirode i duše, zatitrali su najnežnije melodije lirike, a istovremeno su bili i učeni i kritički tumači svojih vremena.

Sada mi se čini kao da plaćam neki stari dug, pokušavajući da novim i mladim čitaocima o Hajneu, koji je i meni i mnogima mnogo dao za put kroz život, kažem nešto iz obilja jednog života, punog borbe i gracije, punog tragike, poezije i gorke poruge.

* * *

»Put po Harcu« srednji deo je jedne knjige koja je pod naslovom »Slike sa putovanja« izašla maja 1826 u Hamburgu, u izdanju Juliusa Kampe.

Hajne je počeo svoj literarni put knjigom pesama (1822). Potom su došli »Lirski intermeco« i tragedije »Almansor« i »Ratcliff«. Sva ta dela pobudila su samo neznatno interesovanje. Tek »Slike sa putovanja« postavile su temelje Hajneovoj slavi. Naime, »Put po Harcu« izazvao je senzaciju.

Današnji čitalac, koji čita ta nežna pričanja, puna vatrometa duha, može se zapitati, šta je to što je u toj knjizi bilo tako novo i revolucionarno. Šta je moglo dati povoda, da ta nevina knjižica bude izložena tako divljim klevetama i napadima i da u malim nemačkim državicama bude zabranjena. Ona je bila blistava svetlost jednog novog načina gledanja na život, munja Hajneovog pera, koja je zablještala u amornom amorfnom vremenu restauracije. Mnogi pesnici i ideolozi u Nemačkoj suzili su svoje duhovne vidike usled provinciskog života i tutorstva svojih bezbrojnih zemaljskih gospodara i, uglavnom, pomirili se sa jadnom stvarnosti svoga života. Škola romantičara bežala je iz mizerije svoje stvarnosti u svet fantazije i prošlosti, u predele mistike i religioznosti, pune mirisa tamjana.

»Put po Harcu« delovao je kao bura posle omorine, kao predah prirode nakon atmosfere umetnog i prinudnog. Dođuše, i u njemu je bilo još elemenata romantike. Ali među romantične kulise sentimentalnih, i ekstatičnih osećanja, uneo je Hajne životnokritičku, duhovito dešifriranu stvarnost.

Stil pesnika Hajnea u »Slikama sa putovanja« još nije potpuno sazreo. Još nije sva oštrina i smelost njegovog humora dospela do punog razvoja.

Ali već se ispoljava dijalektična snaga njegove kritičke misli. Već se najavljuje majstorstvo jednog novog stila u Nemačkoj, intoniranje jednog velikogradsko-nezavisnog proznog stila, koji je našao izraze u stapanju suprotnosti, u mnogostranosti tonova. To je bio stil ambivalence, tragično-sentimentalnih i istovremeno komično-frivolnih osećanja, herojskih dela i osećaja, poprskanih šalom, ironijom, satirom i njihovim filozofskim tumačenjem.

U »Putu po Harcu« zatreptao je mnogozvučni orkestar Hajneovog humora. Ali sam pesnik nije bio zadovoljan svojim delom. Tvrdio je, da je tu malu knjižicu napisao da bi opet najzad šta izdao, ali još više iz pekuniernih razloga. Označio je taj rad kao »smešu opisa prirode, humora, poezije i zapažanja Vašington Irvinga«. Pored »Putnikovih priča« Vašington Irvinga, Hajne je nesumnjivo pročitao i Sternovo »Osećajno putovanje kroz Francusku i Italiju« kao i Bajronove putopise. Ali Hajneova posmatranja vremena i društva, prirode i ljudi, oštrija su i sa više kritičkih opažanja napisana, a često i sa intenzivnijom poezijom. Hajne ne upotrebljava prazne igre reči i ne traži humor sam po sebi. »Humor u svojoj izolovanosti ništa ne vredi«, piše Hajne svom prijatelju iz mladosti Mozesu Mozeru, »jer humor mogu podneti samo kada počiva na ozbiljnoj osnovi.. Obični humor je samo kihanje

Hajnrih Hajne: Autoportret

razuma, lovački pas koji trči za vlastitom senkom, majmun odeven u crveni kaput, koji blene u sebe između dva ogledala, kopile koje je ukrštanjem bezumlja i razuma stvoreno na otvorenom putu u prolazu«.

* * *

Kada je Hajne završio drugu svesku »Slika sa putovanja«, pisao je pesniku i prijatelju Vanhagenu van Enze: »Poznajem moje Nemce. Prestrašiće se, razmišljaće i neće ništa učiniti. Čak i sumnjam da će knjiga biti zabranjena. Ali je bilo neophodno da bude napisana. U ovom plitkom, servilnom vremenu mora se nešto dogoditi. Ja sam svoje učinio i hteo bih da postidim one prijatelje tvrdog srca, koji su nekada toliko hteli a sada ćute. Kada su zajedno, svrstani u redove, i najkukavičkiji regruti puni su hrabrosti. Ali istinsku hrabrost pokazuje samo onaj koji je sam...«

Pa ipak, Hajne se u jednome prevario. Uskoro po izlasku, knjiga je bila zabranjena u Austriji, Pruskoj i skoro svim malim nemačkim državicama. Kolegium cenzure izjavljuje, da je to delo «jedan od najizopačenijih proizvoda koji je u novije doba dat publici. Omalovažava svetinje, sadrži uzbuđujuće blasfemije, vređa tugaljivim prikazivanjem dobre običaje i, pored omraženih invektiva protiv ustanove države i državne uprave, dvosmisleno ocrtava Fridriha Velikog kao šaljivog boga u kamašnama iz San-Susia«.

Mržnja vladajuće klase, zvanične moći države i cenzora, pratila je Hajnea celog života. 10 decembra 1837 doneo je Nemački savezni parlament jednu zakonsku uredbu, po kojoj su sve nemačke vlade bile obavezne da istupe protiv pisca, izdavača, slagača i lica koja rasprostiru spise jednog niza književnika. Na čelu te liste stajalo je ime Hajnriha Hajnea. Jedan dan po proglašenju tog dekreta Saveznog parlamenta, pruska vlada izdala je obznanu, po kojoj «u pogledu svih budućih literarnih stvaranja Hajnriha Hajnea, koji je već do sada dao povoda za razne zabrane knjiga i čiji do sada objavljeni spisi umnjivog su sadržaja, ma gde i ma na kom jeziku se pojavljuju, ove mere imaju se primeniti«.

To je prvi slučaj u istoriji, koliko mi je poznato, da se cenzuriraju i zabranjuju ne samo već napisana dela, već da cenzura dela i na predujam i baca anatemu na još nerođene misli i neizgovorene ideje.

Mladi Hajne nije bio nikakav škromni poštenjaković, koji skriva svoju svetlost ispod čebeta. U »Knjizi Legrand«, koja pripada drugom delu »Putopisa«, drskom samosvešću i svojstvenom mu samoironijom, naslikao je sliku svoje buduće slave: »Grad Diseldorf je vrlo lep. Kada se iz daljine na njega misli i kada je čovek slučajno tamo rođen, čoveku biva čudno. Ja sam tamo rođen i osećam se kao da moram odmah kući. A kada kažem »kući«, mislim na Bolkerovu ulicu i kuću u kojoj sam rođen. Ta kuća će jednog dana biti vrlo čuvena i staroj ženi, sopstvenici kuće, poručio sam da je nipošto ne prodaje. Za čitavu kuću sada bi dobila jedva onoliko koliko će iznositi samo bakšiš, koji će jednom otmene Engleskinje, zavijene u zelene velove, davati služavci kada im pokaže sobu u kojoj sam se rodio i kokosarnik u koji me je otac obično zatvarao kada sam krao grožđe, mrka vrata na kojima me je majka učila da kredom pišem slova — ah bože! Madam, ako postanem čuveni književnik, moju sirotu majku stalo je to golemih muka...«

Ali se nije trudila samo majka, već i sin. Nije to bio put jevtine slave, priklanjanja pred modnim zahtevima vremena, obožavanja moći, novca i

*) Povodom prvog prevoda na srpski jezik (biblioteka »Ježa«).

OSVRTI NA KNJIGE

IZABRANI SPISI DIMITRIJA TUCOVIĆA

(„Prosveta", Beograd 1949 — Knjiga I)

Tridesetpetogodišnjica od smrti velikog borca, organizatora, rukovodioca i učitelja radničke klase u Srbiji početkom dvadesetog veka — Dimitrija Tucovića —obeležena je i pojavom I knjige njegovih izabranih spisa. Knjigu je štampalo Izdavačko preduzeće Srbije »Prosveta«, a redakciju je dalo Istorijsko odeljenje Centralnog komiteta KPJ. U knjizi je štampan predgovor druga Moše Pijade, koji daje presek delatnosti i borbe, plodnog života »toga velikana socijalizma u Srbiji« i lik čoveka koji je za svega trideset i tri i po godine svoga života zarezao tako dubok trag u istoriji naroda Srbije, u istoriji borbe i revolucionarnog pokreta radničke klase u Srbiji, a i u radničkom pokretu van njenih granica, da »dati studiju o delatnosti Dimitrija Tucovića znači zapravo napisati istoriju modernog klasnog radničkog pokreta Srbije do Prvog svetskog rata, istoriju srpske socijalne demokratije« (M. Pijade). Taj predgovor pruža ogromnu pomoć čitaocu da upozna, shvati i razume vreme u kome je Dimitrije Tucović vodio borbu za stvaranje srpske socijalne demokratije, taj čovek koji je »nesumnjivo bio najumnija i najdosljednija ličnost srpske socijalne demokratije«... koji je »...nesebično i časno radio za stvar radničke klase, radnih masa uopšte«... i »...takoreći moderni radnički pokret u Srbiji započeo« (Đilas: Predgovor knjizi Srbija i Arbanija, strana 9).

Za bolje i lakše shvatanje života, borbe i dela Dimitrija Tucovića, naročito za mlađe generacije, služi kao pomoć i članak Triše Kacierovića o Dimitriju Tucoviću kao borcu za jedinstvo radničkog pokreta u Srbiji.

Veliku pomoć čitaocu pružila je redakcija Izabranih spisa i time što je brojni izabrani materijal rasporedila po problematici, a istovremeno i time što je izabrala baš onaj materijal iz koga će se sasvim jasno i lako videti osnovna pitanja koja je onda rešavao radnički pokret, odnosno koja je obrađivao Dimitrije Tucović. A kako sama knjiga pokazuje on je u svojoj raznovrsnoj i veoma obimnoj publicističkoj delatnosti tretirao sva pitanja i probleme koji su se tada postavljali pred revolucionarnim pokretom i to tretirao ih sa principijelnog i doslednog marksističkog stanovišta.

Tucovićevi Izabrani spisi imaju mnogostruku vrednost i mogu se analizirati sa više polaznih tačaka. Ali tu od njih tri osnovne. Prvo, knjiga je izvanredno dragocena istoriska građa za istoriju revolucionarnog radničkog pokreta u Srbiji. Drugo, ona je dragoceni dokumentarni materijal za opštu, kulturnu i političku istoriju Srbije pred kraj XIX i u početku XX veka. Treće, ona pretstavlja čitavu riznicu materijala iz koje se može u potpunosti obraditi lik samoga Tucovića kao revolucionara, čitave njegove teoretske delatnosti, teoretskih pogleda i praktičnog rada na stvaranju i vođenju u borbu radničkih organizacija među kojima i one dve osnovne — partije i sindikata. Iz njegovih spisa, na primer, može se sasvim lako, brzo saznati kakva je to bila zemlja u kojoj je on vodio u borbu radničku klasu. U njoj godine 1907 nije imalo tegleće stoke 101.356 seoskih privrednika; »od 100 **seoskih privrednika** 49 **nije imalo tegleće stoke**, 60 **nije imalo kola** a 41 **nije imao zemljoradničkih sprava**« (strana 53. U originalu podvučeno). Srbija je tada bila zemlja koja je sa Australijom i Evropskom Rusijom stajala na poslednjem mestu u pogledu prinosa pšenice na jedan hektar. U njoj je za trideset godina državni budžet porastao za 475%, a dug za 2.197%, ili pet puta brže (strana 39). U njoj se tada »fabrički proletarijat nalazio u procesu istoriskoga postajanja iz mase, koju je selo odbacilo a varoš još nije primila« onda kada su se u poljoprivredi »stekli **minimum prinosa sa maksimumom državnih tereta** (str 238)

Sve to sažeto u jedinstven zaključak iznosio je Tucović u »Socijal-demokratskom agitatoru«, godine 1911, sledećim rečima: »Srbija sa patrijarhalnošću i idilom, zadrugom i mobom, kapitulirala je pred novim kapitalističkim načinom proizvodnje koji je počeo još pre čitavog veka osvajati svet. Nema sumnje da je **Srbija u punoj meri ušla u kapitalistički svet i da nema nijedne oblasti života koja ne nosi pečat kapitalizma i njegova uticaja**« (str. 59—60).

U takvim uslovima i u tako maloj i malobrojnoj zemlji, pun neiscrpne vere u snagu mase, istorisko pravo i oslobodilačku misiju proletarijata. Tucović ga je organizovao za revolucionarnu borbu i učio ga da »pretstavnik i organizacija te opšte revolucionarne oslobodilačke težnje proletarijata jeste njegova partija, socijalna demokratija«. Učio ga je na temelju srži Marksovog i Engelsovog učenja, da **»oslobođenje proletarijata nije, međutim, moguće bez uništenja kapitalizma,** i ono što čini proletarijat **[1]evolucionarnim** nije borba za njegove posebne ciljeve, kao takva, već vođenje te borbe s obzirom na njegovo konačno oslobođenje, na uništenje kapitalizma« (str. 72—73). I dalje, na istome mestu, »a kako uništenje klasne vladavine nije što i postepeno uvećavanje nadnica ili broja poslanika, to **ni sindikalna ni parlamentarna akcija,**

Dimitrije Tucović
Rad Steve Bodnarova

svaka za sebe, **same** nisu dovoljne za oslobođenje proletarijata. **Potrebno je da proletarijat otme od vladajuće klase, buržoazije, političku vlast i da pomoću nje izvrši prenos sredstava za proizvodnju iz privatnih ruku u društvenu svojinu i da izvrši organizaciju novoga društva«.**

Ove suštinske postavke o ulozi i zadacima proletarijata čine osnov onoga čemu je on učio proletarijat Srbije. Ne prezajući ništa od malog broja stanovnika, male teritorije i slabog ekonomskog stanja Srbije, industrijske nerazvijenosti Srbije u to vreme, i baš gledajući kroz sve to, on je pisao: »Nema ideala koji bi se mogao meriti sa idealom socijalne demokratije. A taj ideal nije prazan san. On je istorijska nužnost za proletarijat celoga sveta, tačka kojoj gredi ceo ljudski razvitak. Zadovoljstvo je za njega živeti, za njega se boriti« (strana 74). Sve to zajedno daje karakteristiku istorijske etape razvitka ne samo radničkog pokreta, već i čitave istorije Srbije — političke i kulturne, a istovremeno i lik revolucionara kakav se podizao i razvijao u njoj, istorijsku istinu o revolucionarnoj tradiciji koja se stvarala u Srbiji i na kojoj su se vaspitavali i uzgajali revolucionarni borci. Razume se da to izvanredno jasno pokazuje i lik Dimitrija Tucovića kao proleterskog ideologa, organizatora i vođe, koji je znao da shvati da se revolucionarna borba može i mora voditi i u najmanjoj zemlji i narodu i da oslobođenje od kapitalističke eksploatacije i vlasti, osvajanje vlasti od buržoazije, treba i može da bude delo baš toga proletarijata i toga naroda pod rukovodstvom proletarijata. Koliko se to razlikuje od onoga što se danas propoveda iz rukovodstva SKP(b) kad se propoveda da je mir stvar pet velikih sila, a da je revolucionarno oslobođenje od buržoaske vladavine nemoguće bez direktnog učešća, bez donošenja slobode »na bajonetima Sovjetske armije«! Da su se naša Partija, naša radnička klasa ,naš radni narod makar i za momenat zanosili takvim dobijanjem slobode na tanjiru, zar bi mi imali tako jedinstvenu, moćnu, iz revolucije rođenu socijalističku domovinu čiju izgradnju socijalizma ne može niko sprečiti?! Zar i nas ne bi zadesila sudbina diktata i ekonomske i političke zavisnosti!? Snaga naše Partije pored ostaloga, sastoji se i u tome što je ona nasledila i do najviše mere razvila revolucionarne tradicije naših naroda, a među njima i one iz borbe radničke klase Srbije.

Tucović je svesno sudelovao u takvoj borbi i u stvaranju slavne istorije proletarijata i naroda Srbije, balkanskih zemalja, a i u jačanju pokreta proletarijata celoga sveta. O tome govori čitava njegova knjiga.

Da bi mogao sa uspehom da vodi tu borbu, Tucović je u prvom redu tražio oslonac u čvrstom spoju socijalizma i radničkog pokreta i u granitnom jedinstvu pokreta pod opštim političkim pretstavnikom proletarijata kao zasebne društvene klase, socijalne demokratije, koja »obuhvata sve forme proleterskih organizacija, sindikalnu kao i političku, prosvetnu kao i kooperativnu ,i sve vrste proleterske delatnosti i borbe, stručnu kao i parlamentarnu, praktičnu kao i propagandističku» (str. 125). Taj revolucionarni stav iskristalisao se kod Tucovića u nemilosrdnoj borbi protivu raznoraznih sitnoburžoaskih i oportunističkih struja sa kojima se i onda morao boriti revolucionarni pokret u Srbiji, i u svome unutrašnjem životu a i u međunarodnom radničkom revolucionarnom pokretu. A to jedinstvo postalo je najčvršći stub, kičma nesalomljivog radničkog klasnog revolucionarnog pokreta, nerazrušivog saveza radnika i seljaka, čistoće te klasne borbe, onda kada su riteri iz II internacicnale stvarali geografsku i istorijsku građu za krstaške viteze Informbiroa ,koju oni sasvim dosledno koriste, da su »Jugosloveni većinom **narod ratara**, koji se pod uticajem geografskih prilika, usled političkih promjena, razvio u bezbroj sitnih plemena i naroda«... »Zato je poslije (»Kada su mu tuđinska gospoda zasjela na vrat« — naša napomena) broj jugoslovenskih narodića postao neizbrojiv (!?), i danas sačinjavaju jugoslovenski narod: Slovenci, Uskoci, Hrvati, Šokci, Bunjevci, Bošnjaci, Hercegovci, Crnogorci, Srbi i Bugari« (»Balkanski rat i socijalna demokratija«, Budimpešta 1913. Pisac članka je Josip Pogany). Takav pokret i takvu borbu je vodio Dimitrije Tucović onda kada se tom istom Pogany-u, razume se u ime socijalizma i kao »radničkom i socijaldemokratskom borcu« prividalo da Srbija i Crna Gora hoće da stvore »moćnu, jedinstvenu srpsku carevinu«, a kod Jugoslovena što žive pod vlašću monarhije obrazovala se misao o **»velikoj jugoslovenskoj carevini«**. Bilo je to onda kada je »mnogopoštovani drug Rener« ovako jadikovao: »Već pet godina zanima nas, razdražuje(!), pa i smeta (!) nas **jugoslovensko pitanje** ...Već dva puta je nama Austrijancima jugoslovensko pitanje zaprijetilo (!) ratnom opasnošću, pa čak i izgledalo da će postati povodom za svjetski rat, bilo je to za aneksione galame (!) 1908 i evo sada« (članak »Austrija i Južni Sloveni« u knjizi »Balkanski rat i socijalna demokratija«, strana 49). Naljućeni, ratom za nezavisnost i revolucionarno oslobođenje balkanskih naroda, panično zaplašeni »mnogopoštovani drug Rener« jadikuje nad tim što je »povijest posljednjeg pola stoljeća u Austriji nesuvisla **kronika promašenih prilika«** (strana 50). On deli narode na »povijesne nacije: Nijemci, Mađari i Talijani«, a o jugoslovenskim narodima govori kao »južnougarskim Srbima«, »austrijskim Jugoslovenima« i briljira »marksističkim«, »revolucionarnim« izjavama: »Pošto je pak veći dio Južnih Slavena od okupacije u Austro-Ugarskoj (tj. 7,700.000 u Austro-Ugarskoj, a bez Bugarske i Turske izvan Austro-Ugarske tek 3,300.000, pa i s Bugarskom bez Turske 7,300.000 prema 6,200.000), to je bezuvjetno među austro-ugarskim Jugoslovenima morala se probuditi ideja, da Austro-Ugarska kao najveća jugoslovenska (!) država ima zadatak, da ujedini Južne Slavene, kao što je za jedan ljudski vijek ranije Pruska sjedinila njemačka plemena« (isto, strana 53). On je tada jadikovao što je opet propušten **»istorijski časak za djelo«** kada se moglo »sa Zagrebom protiv Pešte izmiriti«, što »Južni Slaveni izvan Austrije, našom trgovinskom politikom gnječeni i dovedeni do očajanja, ustaju da si preko Turske pribave zraka, pa objavljuju rat — Austriji iza leđa! (stvarno žalosno!!). Već prije prvog metka trebala je austrijska diplomacija kao cijenu za neutralnost — pošto je Austrija stajala iza leđa, — da osigura sve, što je mislila, da joj je potrebno. No i to je propustila«. Ovome sigurno ne bi ni za jednoga našeg čoveka trebao nikakav komentar, ali je karakteristično da se diplomatska služba Renerove Austrije uz trgovačku pomoć sovjetske diplomatije danas dobro popravila u odnosu na Koruško, da prilika nije propuštena! Onda, 1913, »mnogopoštovani drug« nije imao garantno pismo za integritet, a Južni Slaveni izvan Austrije nisu mu priznali mandat ujedinitelja, pa su ga prisilili da tuži i jadikuje što »postižu silne i nenadane (!) bojne uspjehe«, što **»...broje 7,900.000 sjedinjenih Južnih Slavena pod zastavama punim nade, prema 7,700.000 Južnih Slavena u Austro-Ugarskoj, koji su raskidani između Beča i Pešte, koji u bečkom parlamentu, obstruiraju, u Budimpešti se absentiraju, a u Sarajevu randaliraju!**

Kakovi lanac promašenih zgoda! Kakovo jednolično ponavljanje promašenih djelovanja! Kakova potpuna zbirka pogrješaka!« (isto, strana 56).

Kako kao udarci parnog čekića padaju na glave takvih licemera mirotljubive politike i »oslobođenja« naroda reči mladoga Tucovića što kao srebro zvone na međunarodnoj radničkoj tribini u Kopenhagenu: »Drugovi! Sa gledišta socijaldemokratske partije malih porobljenih naroda ja polažem mnogo na to što je u komisijskom projektu rezolucije ponovo istaknuta dužnost socijalne demokratije **da se zalaže za pravo samoopredeljenja svih naroda i odbranu toga prava od »ratničkog napada i nasilničkog ugnjetavanja«.** (Strana 323). I dalje, na istom mestu, »I najuspešnija borba socijalne demokratije protiv stalne opasnosti koja svetskom miru na Balkanu grozi **jeste principijelna i energična borba, borba bez koncesija protiv kolonijalne i zavojevačke politike kapitalističkih država koje po Balkanu mute«** (strana 325). Reči Tucovićeve, očigledno ,nisu izgubile svoju aktuelnost ni za novo, sadašnje doba doduše u ponešto izmenjenim uslovima.

Ovde su sasvim ovlaš i u prelazu dodirnuta samo neka pitanja o vrednosti i značaju Tucovićeve knjige Izabrani spisi ,ali i to pokazuje sa kakvom pažnjom joj treba prići, koliko

(Nastavak na četvrtoj strani)

U Sarajevu je otvoren Univerzitet, Sedma izložba likovnih umetnika i Klub kulturnih radnika

Ko proputuje našom Republikom, poznatom sa svog rudnog i šumskog bogatstva i osobenih prirodnih ljepota vezi se našim novosagrađenim prugama, vidi brojna gradilišta moćnih industrijskih objekata u izgradnji, vidi naše industrijske centre i naselja, proširene i grozničavom radu, svrati na državna poljo rivredna dobra i u seljačke radne zadruge, od kojih su već deseci izrasli u bogate, napredne socijalističke poljoprivredne kolektive, posjeti naš glavni grad Sarajevo, koji se od poluorijentalne kasabe širi i preobražava u veliki društveni i kulturni centar, taj mora biti duboko iznenađen i impresioniran ostvarenjima naših radnih masa, mudrim rukovođenjem naše Partije. A šta, ustvari, dokazuju ta djela? Samo jedno: da je Titov Petogodišnji plan izgradnje socijalizma, postao sastavni dio života naših radnih ljudi, da oni njime misle, rade i žive. U toj svjetlosti treba gledati i na ovo što smo ovih dana ovdje doživjeli — otvaranje Univerziteta, kao dragocjenog, upravo veličanstvenog rezultata našeg društvenog i kulturnog razvitka kroz ove protekle četiri godine. Ova naša velika kulturna tekovina, jeste argumenat, pored hiljade drugih, isto tako čvrstih i rječitih, o našoj socijalističkoj stvarnosti. Bosna i Hercegovina, koju su inostrani osvajači uz pomoć domaćih gospodara,vjekovima materijalno iskorišćavali (zatim preko dvadeset godina domaća izdajnička buržoazija); vjekovima držali njene radne mase u potlačenosti, strahu, bijedi i zaostalosti, obmanjivali ih u ime krsta i dina, učili da se rješenje »Bosanskog pitanja« sastoji u tome ko će koga istrijebiti, pa da onaj ko ostane živ, tobože, srećno živi, — ta i takva Bosna i Hercegovina, zahvaljujući Narodnoj revoluciji i socijalističkoj izgradnji pretvara se u društveno i kulturno razvijenu socijalističku republiku, iz čijeg života iščezavaju ropski uslovi života. Otvaranjem Univerziteta, u čijem sastavu djeluju fakulteti: Medicinski (osnovan 1946 godine, studenata 650), Poljoprivredno-šumarski (osnovan 1947 godine, studenata 450). Pravni (osnovan februara 1949 godine, studenata 276), Tehnički (osnovan ove godine, studenata 96), stvorena je tekovina koja će naš naučni, kulturni i društveni život, snažnim zamasima krenuti naprijed.

Naš Univerzitet već djeluje. Maštanja naših plemenitih boraca za društvenu pravdu i kulturne odnose u životu, realizovana su na najdivniji način. Narodi Bosne i Hercegovine s ponosom mogu da gledaju u oči svakome.

*

Svečano otvaranje Univerziteta izvršeno je 2 decembra, kada su na prvom sastanku univerzitetske skupštine, kome su prisustvovali delegati visokih naučnih i kulturnih ustanova iz narodnih republika Makedonije, Srbije, Hrvatske i Slovenije, izabrani rektor i prorektor Univerziteta. Za rektora je izabran Dr. Vaso Butozan, dosadašnji ministar poljoprivrede, za prorektora Drago Krndija, dekan Pravnog fakulteta. Uveče je u Operi, u čast učesnika ove svečanosti, data domaća opera »Koštana«.

Sutradan, u dvorani Fiskulturnog doma, održana je svečana akademija.

*

Na Dan republike, likovni umjetnici Bosne i Hercegovine otvorili su Sedmu izložbu Udruženja likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine, koja u poređenju sa dosadašnjim izložbama, prestavlja znatan napredak u likovnoj umjetnosti Bosne i Hercegovine. Ta postignuća odražavaju se u tematici izloženih radova, u idejnom i umjetničkom produbljivanju naše stvarnosti, u intenzivnom nastojanju većine naših umjetnika da likovno izraze epopeju naše Narodno-oslobodilačke borbe i epopeju borbe za izgradnju socijalizma kod nas. Takođe treba istaći činjenicu da na ovoj izložbi prvi put izlažu mladi slikari koji su svršili Državnu školu za likovnu umjetnost u Sarajevu, a čija je darovitost zapažena još u toku školovanja. Taj napredak se ogleda i u obradi pejsaža (koji brojno preovladava na ovoj izložbi) jer je tretiran tako, da se na njemu odražavaju naša društvena zbivanja, vide promjene koje se događaju ostvarenjem našeg Plana.

Kompozicije su izložili: Ismet Mujezinović »Prelaz preko Neretve«, Vojo Dimitrijević »Život za bolji život — 1941 godina«. Mario Mikulić »Sa Omladinske pruge«. Radne pejzaže izložili su: Šetić Rizah, Kulenović Hakija, Branković Aurelija, Ljubo Lah, Mikulić Mario, Nikolić Božo. Ostali slikari izložili su pretežno portrete, zatim pejsaže; kipari su izložili: Ante Kostović nekoliko skica, Furtula Predrag jedan portre i Iva Despić tri figure.

*

Naša proslava Dana republike, propraćena je još jednim značajnim događajem u kulturnom životu Sarajeva: otvoren je Klub kulturnih radnika. Otvorenje je izvršeno u radosnoj atmosferi praznika, u prisustvu pretstavnika CK KP BiH sa organizacionim sekretarom drugom Cvijetinom Mijatovićem na čelu pretstavnika Jugoslovenske armije sa general-lajtnantom Mihailom Apostolskim na čelu, ministara Narodne vlade, pretstavnika Gradskog komiteta, Gradskog narodnog odbora, književnika, likovnih umjetnika, novinara, kompozitora i reproduktivnih muzičara, naučnih i kulturnih radnika.

Otvarajući klub, pretsjednik uprave, književnik Mehmed Selimović, rekao je o zadacima Kluba, između ostalog: »Klub kulturnih radnika, koji večeras otvaramo, nova je karika u nizu naših kulturnih ostvarenja. Zamišljen kao stecište kulturnih radnika Sarajeva, on treba da bude ugodna i korisna institucija u kojoj će se poredličnog kontakta i povezivanja, razvijati diskusije o važnim problemima našeg života, kulture i umjetnosti. Poseban i važan zadatak Kluba biće da omogući svojim članovima intenzivnije i plodonosnije javno djelovanje, jače povezivanje s narodnim masama. Taj zadatak Kluba prirodna je posledica shvatanja da naša kulturna revolucija nije samo stvar kulturnih radnika nego da je ona prvenstveno stvar osviješćenog naroda«.

Pozdravni telegrami upućeni su drugu Titu i CK KPJ i CK BiH. Umjetnički program izveli su članovi naše Opere (Mirko Janičić, Jana Puleva, Boris Papandopulo, dirigent Opere i član Zagrebačke Opere Boris Marinov, koji se nalazi na gostovanju u našoj Opere).

U našoj sredini, u kojoj su stvarne kulturne tradicije malene, oblici kolektivne kulturne saradnje do oslobođenja gotovo nepoznati, a se savremeni društveni i kulturni život razvija naglim tempom, pred naše književnike, likovne umjetnike, novinare, naučne i kulturne radnike, postavljaju se sve češće sve komplikovaniji i mnogostruki zadaci. Naš Klub kulturnih radnika, u našoj socijalističkoj stvarnosti, ima sve realne mogućnosti da svoju kulturnu djelatnost organizuje tako da svojim članovima može da pruži pomoć u savladivanju tih zadataka.

R. R.

---

politike, kojima je Hajne išao. Mrzio je slatkorečivost, laskanje, puzavost i šematske rime konvencionalnog. Mada ga skoro ni jedna dublja misao nije vezivala sa onom literarnom školom, koja je nazvana »Mlada Nemačka«, i njega i nju pogodio je zajedno edikt Saveznog parlamenta. Ali je on ostao prilično usamljen na liniji borbe protiv društvenih prilika, protiv zastarelih institucija u Nemačkoj, dok su se skoro svi ostali pomirili sa vladajućom klasom i u toku godina dospeli u tabor konservativnih shvatanja.

Hajne se nije uvio u jagnjeći ćurak konservativnog mišljenja, nije bežao ni u romantičnu zemlju snova, ni ka punim loncima kapitalizma. Hajne se bio odlučio da govori istinu, punu i borbenu, i bio je gotov da pritom propadne, a ne samo da izgubi hleb i tle domovine. Zajedljivom porugom, obračuna se onim nemačkim državnicima, koji su mu bili stavili do znanja, da se oštrica progona odnosi jedino na politički deo njegovih spisa a da za poetski deo oni osećaju divljenje: »Skoro bih mogao doći na misao, da mi žele učiniti uslugu i prinuditi me da svoje talente ne rasipam na neblagodarne teme... Bogu hvala, žandarmi će me povesti najboljim putem i uskoro ću biti kod vas, deco švapske škole. Pa ako na putu ne dobijem kijavicu, obradovaćete se kako je tanan moj glas kada sa vama zapevam o lepom vremenu, prolećnjem suncu, majkim milinama, žutim ljubičicama i ljubičastim šljivama« (Predgovor uz treći deo »Salona«, 1837).

Naši čitaoci sa »Putem po Harcu« neće dobiti potpunu sliku Hajneovog proznog stila. Objavljivanje »Puta po Harcu«, ma koliko i samo po sebi da nas raduje, treba da bude samo uvod u dalja izdanja Hajneove proze na našem jeziku. Bio bi greh prema talentu, koji je u »Putu po Harcu« tiho i veselo počeo svetlucati, kada bi se na tome ostalo.

Tek u Hajneovoj kasnijoj prozi rascvetava se talent, u smislu ideološke jasnoće, u punu vedrinu i jasnu oštrinu.

Kada naši čitaoci nastupe zanimljivo putovanje kroz nemački Harc sa Hajnrihom Hajneom, naši prevodioci i izdavači trebali bi da shvate kao obavezu da im omoguće putovanje i u ostale predele njegove proze.

O Hajneu, političkom pesniku, piše Engels: »... Hajnrih Hajne, najveći od svih živih nemačkih pesnika, pridružio se našim redovima i objavio svesku političkih pesama, među njima i nekih koje proklamuju socijalizam...« (iz :« Naglo napredovanje komunizma u Nemačkoj«, The New world«, 13. XII. 1844).

Godina 1843, koju je Hajne proživeo u prisnom prijateljstvu sa Karlom Marksom, bila je za pesnika jedna od ideološki najzrelijih i najplodonosnijih. Te godine postala je »Nemačka, zimska bajka« i »Pesma tkača«, njegova najodvažnija i najkritičkija pesnička dela. Na tu epohu misli Engels, kada govori o socijalističkom pesniku, Hajneu. Nesumnjivo, tačno je da je Hajne bio više pesnik nego političar. Vizije njegove poezije često su ispunjene nejedinstvenim idejama i osećanjima. To je pre naslućivanje vidovite i budne pesničke svesti no predviđanje zasnovano na naučnom socijalizmu. Pa ipak, iz redaka njegove najveće pesme, »Nemačka, zimska bajka«, već odjekuje, puno slutnje, dalekovido, ritam i ideja socijalističkog pesnika:

Pjev novi, pjev lepši, pjev glasniji ja,
o drugovi počinjem sada.
Mi hoćemo ovdje, na zemlji toj,
da carstvo nebesko vlada.
Na zemlji nam sreća! Dosadile već
tog vječnog pregaranja muke.
ne smije l'jeni da nadima drob
što radine stekle su ruke.
(prevod Vladimira Nazora)

Nekoliko meseci pre smrti, 17 februara 1856 dao je Hajne, u predgovoru francuskom izdanju »Lutecije«, neke bez samoironije, sliku svog unutarnjeg raskola. Pisao je, rugajući se pomalo samome sebi, o strahu koji ga obuzima kada misli na pobedu komunizma, koji će stubove mermernih statua razbiti i oboriti gajeve lovora i na njihovo mesto zasaditi krompir a njegovu »Knjigu pesama« upotrebiti za pravljenje piljarskih kesa. »Odavno je suđeno i osuđeno ovo staro društvo. Neka mu se dogodi ono što je zaslužilo! Raspašće se ovaj stari svet u kome je nevinost propala a samoživost cveta, u kome ljudi osuđuju čoveka na smrt gladovanjem. Neka budu razoreni, od temelja do vrhunca, ovi premazani grobovi, u kojima se nagomilavaju laži i nepravde. I neka bude blagosloven piljar koji će od mojih pesama savijati fišeke i kafu ili duvan u njih zavijati za sirote stare dobre žene, koje su se u ovom današnjem svetu možda morale odricati tih uživanja«.

U teškim borbama za opstanak Hajne je katkad poražen padao na tle. Katkad mu je duša bila puna gorčine a duh deprimiran, ali se uvek nanovo uzdizao, sa pojačanim prkosom i novom odlučnosti. Pa čak i u »Grobnici dušeka«, u godinama kada je, nepomično i gorko bolestan, ležao u usamljenosti emigranstva u Parizu, pisao je nežno poetski i politički oštro formulacije i slao ih svojim prijateljima i neprijateljima sa ove i one strane Rajne.

Kako je teško založiti se protiv uskogrudosti, rugobe i, pre svega, protiv sile vremena a za budući i napredni život, opisuje Hajne u duhovitom predgovoru »Don Kihota«: »Tada sam mislio da se smešna strana donkihotizma sastoji u tome što je plemeniti vitez hteo vaskrsnuti jednu davno iživljelu prošlost i što su njegovi jadni udovi, a naročito njegova leđa, osetila bolno trenje sa činjenicama sadašnjice. Ah, od tada sam saznao da je isto tako nezahvalna budalaština hteti i budućnost prerano uvesti u sadašnjicu i za takvu borbu protivu teških interesa dana biti naoružan samo mršavom ragom, crvotočnom opremom i isto tako krhkim telom«.

* * *

Na ivici velikog grada Pariza, tamo gde mnogoglasni huk i tutanj ulica još dopire, ali već nešto prigušeno, leži groblje Monmartr. Tu leži sahranjen nemački pesnik Hajnrih Hajne. Pa i ako dopire promuklo disonantni šum kabarea, tingeltangela i vašara, reći ćemo da je tu našao večiti mir. Ne znam šta me je tako jako žalostilo onog martovskog dana, kada sam stajao na njegovu grobu. Je li to bilo melanholično umovanje o prolaznosti sveg živog? Ili je, pre, to bila misao, koliko je licemerstva i rugobe, nerazumevanja, uskogrudosti i zaostalosti bilo sabrano da otruje život jednog izvanrednog ljudskog genija, da savije jednog pesnika.

Je li ikad postojao koji pesnik koji je bio tako potpuno i konzekventno proganjan kao Hajne? On je bio proganjan kao slobodni duh, kao humani i demokratski borac, kao vesnik jednog dolazećeg socijalnog društvenog poretka, kao sin jevrejskih roditelja, koji se odvažio da zahteva istu vrednost i ista prava za sve ljude, bez obzira kojem bogu su se njihovi očevi klanjali. Bio je proganjan kada je odlazio u izgnanstvo, da iz Francuske, okriljen idejama francuske revolucije, dela za svoju otadžbinu. Proganjan je kao frankofil, kao Jevrejin, kao socijalista. Još za njegova života, bilo je pokušaja da se utrne njegovo delo. A kad ga je ono nadživelo, došli su literarni žandarmi, duhovni lakeji vladajućih sila, klevetali ga i izbrisali iz istorije književnosti.

Ono što se dogodilo drugim naprednim pesnicima tek u fazi Hitlerovog fašizma, da se njihove misli prokunu a knjige spale, Hajne je još ranije doživeo. Ali uprkos svih anatema i zabrana, Hajneova poezija živela je u srcima ljudi a njegova duhovita proza oštrila je njihov razum i narod je pevao najnemačkiju i najnarodniju pesmu: »Ich weiss nicht was soll es bedeuten...« (Ne znam šta bi to trebalo da znači„„«)

Hajne je bio lep čovek, visokog čela i širokog srca. Imao je plemenite crte lica, nešto bolne, a pod uskim, lako izvijenim nosem titrao je podrugljivi osmeh gorčine i znanja. Ali je taj osmeh bio osenčen i skriven kestenjavim brkovima i bradicom koje je u Francuskoj pustio da izrastu. Jasno plave oči umele su postati duboko tamne u buri srdžbe, ali su i nežno i mlasono umele gledati čoveku u dušu.

Učinilo mi se kao da je iznenada stao kraj mene, sa kiticom svežih martovskih ljubičica u uskoj, nešto mekoj ruci i, zamišljeno mirišući, kao da je rekao: Ja dobro znam šta to znači. Poznajem glas mržnje one stranke koja je naš zajednički neprijatelj, koja je organizovala armije onih Nemaca koji su Evropu izgazili i kojima su se komunisti tako hrabro oduprli... »Govorim o stranci takozvanih pretstavnika nemačke nacionalnosti, o onim lažnim rodoljubima kod kojih se ljubav prema otadžbini sastoji jedino u jednostranoj mržnji prema svemu što je strano i prema susednim narodima i koji svakodnevno izlivaju svoju žuč na Francusku. Da, te preostatke ili potomke Teutomana iz 1815, koji su svoje staro ruho ultranemačkih budala samo nešto modernizovali i malo potkratili svoje uši — celog svog života prezirao sam i borio se protiv njih, i sada, kada je mač ispao iz ruke samrtnika, osećam se utešen uverenjem da će im komunizam, koji će ih prvi na svome putu sresti, zadati smrtni udarac. Ne buzdovanom, već jednostavnim udarom noge, div će ih smrskati kao žabu«.

Dakle, čuo sam njegov glas. Ali, kada sam se bolje obazreo, oko mene su bile jedino martovske magle i u spomene na reči koje je pesnik napisao u predgovoru svoje »Lutecije«.

Istina je, Hajne je voleo da se ruga i ozbiljnim stvarima. Voleo je duhovite okrete i igre reči i žrtvovao im je ponešto od egzaktnosti. Tako je premestio svoj rođendan od 13 decembra 1799 na noć nove godine 1800, samo radi jedne igre reči: da bi se mogao nazvati »jednim od prvih ljudi svog stoleća«. Ali ne samo rođenje no i smrt budila je kod njega gorko znalački osmeh poruge. Kada je njegova životna snaga vidno iščezavala a jedan posetilac savetovao mu da više pomisli na spasenje svoje duše, odgovorio je sa osmehom: »Dieu me pardonera. C'est son metier«) (Bog će mi oprostiti. To mu je zanat.)

Do smrti, Hajne je posedovao hrabrost kritičke i nasmejane poruge. Iznad svega, oko je da otkriva disonance između ideja i stvarnosti, između reči i dela. Mrzio je naduvene fraze bezidejnost, koja korača na gigaljama da bi tako stekla izgled uzvišenog. Satira i ironija bile su katkada oblik otvorene parade u dvoboju sa vidljivim neprijateljima. Ali katkad i oblik da u ruhu šereta izgovori stvari tako ozbiljne i opasne, da bi se ma ko drugi teško na to odlučio.

Sa nožem za seciranje, kome je njegov razum oštrio sečivo, parao je svet ukočenih konvencija, petrificiranih oblika života, lažljive pravde, izmišljačkog instinkta za posedovanjem i prerušene tiranije. I zbog toga bi mogao s pravom reći za sebe: »Mač mi položite na kovčeg, jer sam bio hrabri vojnik u borbi za oslobođenje čovečanstva«.

O. Bihalji-Merin

Izabrani spisi Dimitrija Tucovića

(Nastavak sa treće strane)

brige treba posvetiti njenom izučavanju i kakav je ona koristan materijal za razumevanje istorije Srbije iz početka XX veka i ranije, za upoznavanje revolucionarnog pokreta i borbe radničke klase u Srbiji, uloge i doprinosa srpske socijalne demokratije u opštem revolucionarnom radničkom pokretu i napose pokretu zemalja na Balkanu. Ona govori o stvaranju čistih i slavnih revolucionarnih tradicija koje su ostale u nasleđe našoj Partiji pod čijim je rukovodstvom izvojevana revolucionarna pobeda i nepokolebljivo se izgrađuje socijalizam u našoj zemlji. Iz nje je vidljiva uloga i veličina iskrenog i nepokolebljivog borca za pobedu radničke klase, njenog učitelja, organizatora Dimitrija Tucovića koji je svojim učenjem, revolucionarnim optimizmom, verom u snagu sopstvene revolucionarne mase, pokazao da revolucionarna borba nije misija i privilegija velikih država, već zadatak proletarijata svake zemlje — velike i male, da je moguće voditi revolucionarnu borbu i u najmanjoj zemlji, ako je jedinstven i nepokolebljiv njen revolucionarni pokret, da se principijelna, marksistička politika može voditi i marksističko učenje braniti i iz male zemlje i da za principijelnu i pravu revolucionarnu borbu — zasnovanu na nerevidiranom učenju Marksa—Engelsa — treba uvek smelo stati na branik, pa makar kolike bile snage klasnog neprijatelja i oportunističko-revizionističkog fronta protiv koga se treba nemilosrdno boriti.

Dragi MILENKOVIĆ

ČETVRTA REDOVNA IZLOŽBA LIKOVNIH UMJETNIKA CRNE GORE

Na Dan republike otvorena je na Cetinju četvrta redovna izložba Udruženja likovnih umjetnika Crne Gore. Učestvovali su 19 starijih i mlađih umjetnika: Milo Milunović, Petar Lubarda, Mirko Kujačić, Miloš Vušković, Vlado Novosel, Vojo Đokić, Đorđe i Vjera Oraovac, Savo Vujović, Olga Bogdanović, Vjera Lubarda, Veliša Leković, Aleksandar Prijić, Dušan Petrič, Sv. Paček, Luka Stanković, Niko Đurović, Marko Borozan i Žarko Perović. Na izložbi je izloženo 37 ulja, 9 tempera, 2 akvarela, 8 pastela, 22 crteža i 5 skulptura. Pretežan broj radova pretstavlja pejsaže Crne Gore i Boke, a manji broj portrete i motive iz socijalističke izgradnje.

Veći broj radova sa ove izložbe umjetnički žiri otkupio je za Umjetničku galeriju na Cetinju, koja treba da se otvori početkom iduće godine. Poslije Cetinja izložba će biti prenesena u Titograd i u neka druga mjesta u Republici.

J. Đ.

LIKOVNE IZLOŽBE U ZAGREBU I MARIBORU

U Zagrebu je na Dan republike svečano otvorena Peta izložba likovnih umetnika Hrvatske. Zastupljeno je 54 umetnika sa 79 radova.

Na Dan republike otvorena je i izložba mariborskih likovnih umetnika Lajči Pandura, Ivana Kosa, Remigija Bratoža, Jožeta Polanjko, Jožeta Ipavica, Maksa Kavčiča, Toše Primožiča, Albina Sagadina, Branka Zinauera, Zlatka Zei, Jožeta Žagara, Ivana Sojča, Gabrijela Kolbiča i Hribara.

Naročito pažnju posetilaca privlači Pandurova slika »Informbirovac govori«, koja pretstavlja informbirovca kako s naučenim frazama pokušava da ubedi radne ljude, a oni s odvratnošću odbijaju njegove reči.

Na izložbi je zastupljeno i nekoliko radova slikara samouka.

D. M.

ČETIRI JEDNOČINKE NAGRAĐENE NA KONKURSU SAVEZA KULTURNO-PROSVETNIH DRUŠTAVA SRBIJE

Kako bi se repertoar dramskih sekcija kulturno-prosvetnih društava i amaterskih pozorišta popunio delima koja tretiraju savremenu tematiku, Savez kulturno-prosvetnih društava Srbije raspisao je juna ove godine konkurs za pozorišne komade — jednočinke. Ovaj konkurs naišao je na širok odziv. U njemu je učestvovalo oko 60 takmičara iz cele zemlje.

Žiri za ocenu komada sačinjavali su: književnik Oskar Davičo, rektor Pozorišne akademije Dušan Matić i profesor Pozorišne akademije Stanislav Bajić. Na osnovu ocene žirija nagrađena je prvom nagradom od 30.000 dinara jednočinka »Malo mesto« od Mihaila Stankovića, urednika »Ježa«, a drugom nagradom od 20.000 dinara jednočinka »Znamenje« od Milorada Čirića, karikaturiste i urednika »Ježa«. Treću nagradu od 10.000 dinara dele Živorad Đorđević, student prava, za komad »Ko je reakcionar?« i Miloš Matović, lektor uredništva »Pionirskih novina« za komad »Prva brazda«.

Osnovna ideja u komadu »Malo mesto« je u tome da danas nema u našoj zemlji malih i beznačajnih mesta, jer u borbi za socijalizam i najmanja mesta postaju poprišta velikih događaja. U komadu »Znamenje« pisac je prikazao pokušaj neprijatelja da svojim razornim radom na selu ometu razvitak zadrugarstva. Oni nastoje da zaplaše seljake, odvrate ih od ulaska u zadruge, koristeći se pričama o raznim pretskazanjima. Međutim njihova podvala sa čudesnim znamenjem brzo je otkrivena i narod ih je pravedno kaznio. »Znamenje« od Milorada Čirića nalazi se već u štampi, u izdanju Saveza kulturno-prosvetnih društava.

Trideset godina slovenačkog univerziteta

U prvoj polovini novembra ove godine navršilo se trideset godina otkada su tadašnji članovi Univerzitetske skupštine u Ljubljani izabrali prvog rektora, a fakultetski saveti prve dekane. Odmah posle toga počeo je upis slušalaca. Dolazili su sa svih strana Slovenije, a i iz drugih jugoslovenskih krajeva. Slovenačka reč iz usta slovenačkih naučnih radnika počela je prenositi najviše stručno znanje na pet fakulteta i to: na Filozofskom, Pravnom, Teološkom i Tehničkom koji su imali potpunu nastavu, i na Medicinskom, na kome se izvodila nastava samo za prva četiri semestra. Bio je pružen dokaz o sposobnostima za kulturno stvaranje i o zrelosti slovenačkog naroda, te je ostvaren njegov zahtev o sopstvenom univerzitetu, koji je prvi puta postavljen u revolucionarnoj 1848 godini. Austrija nije priznala Slovencima pravo na sopstveni univerzitet, jer je njen velikonemački feudalizam i buržoaski vodeći sloj video u slovenačkom narodu samo malovrednu etničku skupinu, koju mora agresivni val germanstva svagde i što pre progutati. Zato je i ona malobrojna slovenačka inteligencija bila primorana da se školuje na nemačkim, austriskim univerzitetima, da bi s dobijanjem višeg stručnog znanja preuzela i nemački duh. Pa i u izmenjenim političkim prilikama posle 1918 g. Slovencima nije bio dat univerzitet. Da nije bilo dugotrajne, ma da bezuspešne borbe za slovenački univerzitet već u Austriji, da nije očekivanje sopstvenog slovenačkog univerziteta bilo u tolikoj meri pokretač slovenačkih naučnih i kulturnih nastojanja uopšte, i, što je glavno, da nije u prevratnim godinama 1918/19 slovenački narod kao celina tako snažno doživljavao svoje pravo na svoju nacionalnu slobodu i afirmaciju svoga kulturnog stvaranja, ne bi ni 1919 dobio svoj univerzitet. Ali su se javili novi neprijatelji u ideolozima integralnog jugoslovenstva. Bili su to vesnici pigmejskih jugoslovenskih imperijalista. To je bilo društvo pretstavnika velikosrpske i hrvatske i slovenačke odnarođene buržoazije, koja je bila vezana sa tuđim kapitalom i njemu podložna, a svoje profite, koji su proisticali iz eksploatacije radnih ljudi uopšte, još povećavala eksploatacijom bila ekonomsko naprednijih ili zaostalijih nesrbijanskih pokrajina. To je stvaralo opravdano osećanje nacionalne i regionalne neravnopravnosti i zapostavljanja. Tako smo i mi Slovenci osetili namere za ukidanje sad ovog sad onog fakulteta koje su se ređale od 1921 pa dalje. Značajno je da su te namere osetili čak i slovenački iseljenici u Americi. U martu 1928 Glavni odbor Slovenske potporne jednote poslao je zato direktno vladi u Beograd protest protiv pokušaja da okrnje slovenački univerzitet. Što je slovenački univerzitet u svom tadašnjem obliku ipak ostao, bila je samo zasluga istrajne požrtvovanosti njegovih profesora i docenata, idealizma njegovih slušalaca i jedinstva celokupne svesne slovenačke javnosti u zahtevu da univerzitet u Ljubljani ostane netaknut. Zato su naposletku morali da se pokunje i oni kojima slovenački univerzitet nije ležao na srcu. A sve ovo govori koliko je slovenačkoj buržoaziji, koja je uvek sedela s kakvom garniturom u beogradskoj centralističkoj vladi, bilo malo stalo do nauke i kulture njenog naroda. Razumljivo je da je u takvoj atmosferi slovenački univerzitet mogao imati samo veoma skroman razvitak.

Posle 1931 poboljšao se položaj slovenačkog univerziteta. Vodstvo slovenačkog naroda prelazilo je u ruke Komunističke partije, rastao je otpor fašizma, počela je široko zasnovana ofanziva za narodnu slobodu i demokratiju. Univerzitet je tada postao ono poprište gde je uzrastala slovenačka narodna inteligencija. Napredni studentski pokret usmeravala je i vodila sve snažnija organizacija Komunističke partije na univerzitetu, shvatajući pravilno slovenačko nacionalno i socijalno pitanje. Napredni studentski pokret rastao je u širinu i dobijao već tada oblike narodnog demokratskog fronta. Taj pokret je postao toliko snažan da je konačno, zahvaljujući revolucionarnim akcijama, iznudio beogradskoj vladi sredstva za neke najpotrebnije univerzitetske zgrade, među njima, pre svega, za zgradu Narodne i univerzitetske biblioteke. Ta borba napredne studentske omladine pod vodstvom Partije za proširenje materijalnih temelja slovenačke kulturne delatnosti ujedno je počela buditi u velikom delu svesne inteligencije saznanje da se slovenačko kulturno pitanje može rešiti samo doslednom političkom borbom za pravilno rešenje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji i to na temelju priznanja ravnopravnosti i suvereniteta svih naroda Jugoslavije. Postepeno ali istrajno probijalo se sa tim saznanjem ubeđenje da taj boj treba nužno izvojevati protiv reakcionarnog vladajućeg sloja, da je taj boj po svojim osobinama ujedno i socijalan, da će ga zato moći uspešno izvojevati samo radni narod, proletarijat i njegova Partija. Zato je tada, sve više slovenačke inteligencije prestajalo da traži rešenje u relativno naprednim strujama buržoaskog demokratizma i počelo se približavati ideologiji Partije.

Time je bilo ostvareno ono duhovno tle, sa koga su se u času oslobodilačkog rata napredni slovenački studenti i intelektualci koji su izašli s tog univerziteta bez oklevanja uključili u redove boraca za nacionalnu i socijalnu slobodu i pod vodstvom naše prekaljene Partije stupili na put naše narodne revolucije, o kojoj su znali da jedina može doneti našem radnom narodu lepšu sutrašnjicu. Skoro svaki deseti student slovenačkog univerziteta žrtvovao je u narodno-oslobodilačkom ratu svoj život za bolji i pravedniji društveni poredak. U toj velikoj žrtvi pridružilo im se i nešto profesora, asistenata i nameštenika univerziteta i Narodne i univerzitetske biblioteke. Na žrtvama koje su dali zajedno sa celim našim narodom i svim našim narodima za slobodu, uzdigla se ujedinjena Slovenija u zajednici ravnopravnih, suverenih naroda nove, Titove Jugoslavije. Tako je bio ostvaren san najboljih slovenačkih ljudi, program Franceta Prešerna, Frana Levstika, Ivana Cankara.

Oslobođenje je slovenački univerzitet koji su fašistički zavojevači zatvorili 1943 preporodilo u njegovoj osnovi. Naša narodna revolucija, u kojoj je značajnu ulogu imao intelektualac partijskog i narodnog osećanja, preobrazila je našu inteligenciju u celini. Prirodno je i nužno bilo da je taj preobražaj zahvatio i univerzitet. Zato on više nije onaj stari slovenački univerzitet, koji je bio pastorče kapitalističke, buržoaske Jugoslavije. On je potpuno nov univerzitet koji ne moli više, kao što je iznea na proslavi njegove tridesetogodišnjice ministar za nauku i kulturu NRS dr Jože Potrč »za pravo svoga postojanja one kojima mora da služi...« jer je on sada »univerzitet koji je u službi celoga naroda, univerzitet koji Partija, vlada i sav narod okružuju ljubavlju i dubokim očekivanjem da će nauku razvijati dalje i tako pomagati dizanju produkcije, blagostanja i kulture«.

I zaista su veliki zadaci u izgradnji socijalizma, briga i materijalna potpora koje mu ukazuju naša narodna vlast i naše partisko rukovodstvo, poneli slovenački univerzitet u neslućen razvitak. Starim fakultetima su se pridružili Ekonomski i Agronomsko-šumarski. Univerzitet dobija tek sada, u socijalističkoj Jugoslaviji, potrebne zgrade za svoj rad, laboratorije i institute. Nastavnički kadar se brojčano popunjava, priliv slušalaca neprestano raste. Ove godine je na univerzitetu zajedno s medicinskim fakultetom upisano više od pet hiljada slušalaca, što znači da se broj slušalaca u poređenju s najvećim brojem pre rata više nego podvostručio. Dve trećine slušalaca dobija stipendije. Tako ostvaruje naša narodna vlast ideal da može studirati na domaćoj visokoj školi svaki Slovenac koji za takav studij ima sposobnosti i volje.

Taj polet slovenačkog visokog školstva zahtevao je njegovo organizaciono preuređenje. Od sada će se na univerzitetu predavati samo teoretske nauke i to one s područja matematike, prirodnih nauka i društvenih nauka. Imaće četiri fakulteta i to prirodoslovno-matematički, filozofski, pravni i ekonomski. Primenjene, tehničke nauke će obuhvatiti Tehnička visoka škola, u koju prerasta dosadašnji Tehnički fakultet. Biće podeljen na rudarsko-metalurški, arhitektonski, građevinski, elektro-tehnički, hemiski, mašinski, zatim agronomski i šumarski fakultet. Ova dva poslednja će se ubuduće takođe razviti u samostalnu visoku školu. Sadašnji samostalni Medicinski fakultet, koji se tek posle oslobođenja razvio u potpun fakultet, menja se u Visoku medicinsku školu. U sastavu univerziteta neće ubuduće više biti Teološki fakultet, koji postaje samostalan.

Tesno je povezana sa slovenačkim univerzitetom i Narodna i Univerzitetska biblioteka u Ljubljani. U trenutku kad je slovenački univerzitet slavio svoju tridesetogodišnjicu, napunila je ta ustanova svoju stosedamdesetpetogodišnjicu, jer njeni počeci datiraju od 1774 godine. Već u doba Francuske Ilirije (1810 do 1814) vršila je ulogu univerzitetske biblioteke, kasnije je dobila ime študijska knjižnica. Posle 1919, kad je bio ustanovljen univerzitet u Ljubljani, opet je stvarno preuzela funkciju univerzitetske biblioteke, ma da je taj naziv formalno dobila tek 1938. Prve uslove za njen razvoj ostvarila je još u kapitalističkoj Jugoslaviji akcija naprednе studentske omladine koja je, kako je već bilo pomenuto, iznudila kredite za novu zgradu. Dovršena je bila po nacrtu arh. Plečnika pred sam početak drugog svetskog rata. Godine 1944 strmoglavio se na zgradu nemački vojnički avion, probio krov i uništio veliku čitaonicu. Tada je izgorelo preko pedeset hiljada knjiga. Posle oslobođenja zgrada je obnovljena i velika čitaonica sa 160 sedišta digla se iz ruševina u još lepšem obliku i bila je predata na upotrebu na Prešernov dan, 8 februara 1947. Od 1945. biblioteka nosi ime koje odgovara njenoj svrsi: »Narodna in univerzitetna knjižnica«. Njen porast i razvitak ne guše više materijalni krediti kao nekada. Svoju pažnju posvećuje sabiranju gradiva za kulturnu i literarnu prošlost Slovenaca, pa takođe i svoje zbirke domaće i strane književnosti proširuje sistematski. Biblioteka sada broji oko 400.000 svezaka. Broj njenih posetilaca posle oslobođenja stalno raste; u 1948 ih je bilo već preko 91.000. Ako im još dodamo učesnike ekskurzija i posetioce raznih izložbi, koje biblioteka priređuje preko godine, bilo ih je blizu 100.000. Svojim radom, u koji je uključila još i uspešno stvaranje viših bibliotekarskih kadrova i pomoć pri stvaranju narodnih bibliotekara, pridonosi i Narodna i univerzitetska biblioteka u Ljubljani svoj udeo u izgrađivanju naše socijalističke kulture.

Tek sada, u socijalizmu, slovenački univerzitet ima sve uslove da postane u životu naroda ono što mora da bude. Danas je univerzitet kovačnica novih, stručno visoko osposobljenih i patriotski svesnih ljudi koji će upotrebljavati i razvijati svoje znanje i svoje sposobnosti u korist sopstvenog naroda. Ima sve mogućnosti da razvije istinsku nauku na području prirodnih i društvenih nauka na osnovu dijalektičkog i istoriskog materijalizma. To je danas nauka, koja ima plemeniti zadatak da služi uzdizanju materijalne i duhovne kulture radnog naroda.

Zato je slovenački univerzitet i u svečanoj prilici, kada je praznovao tridesetogodišnjicu svoga delovanja, u poslanici koju je poslao najvećem učitelju naših naroda, maršalu Jugoslavije drugu Titu, najoštrije osudio gnusnu hajku Informbiroa protiv socijalističke Jugoslavije, njenih naroda i njenog vođstva, jer u toj hajci vidi najreakcionarnije ciljeve; istrgnuti temelje našem ekonomskom i kulturnom napretku, temelje koje su postavili naši narodi silnim žrtvama za vreme NOB-a i isto tako velikim naporima u vreme socijalističke izgradnje.

Takav univerzitet je zaista svojina naroda i njegov jubilej je bio ujedno i praznik svega slovenačkog naroda, pa ne samo slovenačkog, nego svih naroda Jugoslavije, kako je naglasio u svome govoru na proslavi ministar za nauku i kulturu Vlade FNRJ drug Rodoljub Čolaković. Jer se u našoj bratskoj zajednici ravnopravnih naroda, koji zajedničkim naporima grade socijalizam, svako veseli pobedi i uspehu drugoga kao svojim vlastitim. Upravo ova godina u pogledu neslućenog porasta naučnih i kulturnih nastojanja naših naroda značajnija je od svih. Jedva što je u proleće slovenački univerzitet otstupio svoje dotadašnje mesto najmlađeg univerziteta u krilu naroda Jugoslavije Makedonskom univerzitetu u Skoplju, sada u zimu stupa u taj krug već peti univerzitet, univerzitet naroda Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Od sada će se, dakle, pet univerziteta takmičiti u svojim plemenitim naporima za razvoj naše nauke i školovanja stručnjaka za našu socijalističku izgradnju, te za ugled naše nove jugoslovenske kulture, raznolike u svome postignutom nacionalnom izrazu, moćne po svojoj narodnoj i socijalističkoj sadržini.

Dr Goražd KUŠEJ

Izdavačka delatnost na šiptarskom jeziku

Pored velikog broja listova (Rilindija, Zani i rinis, Buljetini, Ndertues, Bujku i ri, Gazeta e Pionervet i dr.) i časopisa ekonomsko-političkog karaktera »Perparimi« (Napredak), ovih dana izišao je iz štampe i drugi broj književnog časopisa na šiptarskom jeziku »Jeta e re« (Novi život), u kojem sarađuju mladi šiptarski pisci — početnici — budući šiptarski književnici. Ovo je istovremeno i prvi časopis na šiptarskom jeziku u istoriji naroda Kosmeta. Takođe je počeo da izlazi i časopis za žene »Agimi« (Svanuće) koji će u mnogome pomoći kulturnom i stručnom uzdizanju žena ove oblasti.

Izdavačka delatnost na šiptarskom jeziku bila je ove godine naročito bogata. Izišlo je 36 novih knjiga. Izdavačko preduzeće »Progres« u Prištini proširilo je krug svojih izdanja, tako da je sada počelo izdavati i beletristička dela. Prevedena je i štampana knjiga Vladimira Majakovskog »Pročitaj, proskitaj i Pariz i Kitaj«, neke priče od Puškina, a u planu je da se do kraja godine izdaju i odabrana dela srpskih pisaca na šiptarskom, kao i delo Mihaila Šolohova »Uzorana ledina«, koje je već prevedeno i uskoro će izići iz štampe.

Ovo preduzeće počelo je sa izdavanjem pozorišne biblioteke na šiptarskom, što će mnogo pomoći rad diletanskih grupa kao i Oblasnog šiptarskog narodnog pozorišta. Već je izašla prva knjiga ove edicije — »Sluga Jernej« od Ivana Cankara, a prevedeni su i uskoro će izići iz štampe: »Sumnjivo lice« i »Vlast« od Branislava Nušića, i Kočićev »Jazavac pred sudom«.

Najviše knjiga izdato je iz oblasti marksizma-lenjinizma kao i političkih i drugih referata i rasprava.

Prošle godine bilo je štampano »Nacionalno pitanje« od Staljina, »Siromašnom seljaštvu« od Lenjina, »Odluke o 5-godišnjem planu«, »5-godišnji plan«, »Ustav NR Srbije«, »O porezu u naturi« i »O državi« od Lenjina. Zatim »Beleške o nekim pitanjima opštedržavnog razvitka«, »Govor Staljina održan na prvoj skupštini stahanovaca SSSR«.

Izdavačko preduzeće »Progres« počelo je i sa izdavanjem pedagoške biblioteke. Kao prva izašla je knjiga »Odabrani pedagoški članci«, a uskoro će se štampati »Odabrana pedagoška dela« A. S. Makarenka, zatim »O vaspitanju i nastavi« od Krupskaje«, »Listovi istorije pedagogike od E. J. Joljand«, »Psihologija« od Rjelova i dr. Pored ovoga, za osnovne škole i gimnazije štampano je nekoliko knjiga i udžbenika na šiptarskom jeziku: dva izdanja bukvara za decu i jedan za odrasle, čitanke za drugi, treći i četvrti razred osnovnih škola, Aritmetike za treći i četvrti osnovne, Algebra za treći gimnazije, Prirodopis za treći osnovne, Gramatika za drugi osnovne, sintaksa za II i III osnovne, Hemija za treći gimnazije, Geografija i dr. Najveći broj knjiga i udžbenika za osnovne škole i gimnazije štampan je ove godine, a uskoro će početi štampanje knjiga i udžbenika i za srednje stručne škole.

Ove godine štampane su knjige druga Tita »Borba za oslobođenje Jugoslavije«, »Izgradnja nove Jugoslavije I i II«, zatim »O nacionalizmu i internacionalizmu«, »Istiniti razlozi kleveta protiv Jugoslavije«, »Temelji narodne demokratije«, »Još jednom o neistinitim i nepravednim optužbama« i »Kome služi antijugoslovenska kampanja rukovodilaca NR Albanije«, kao i knjiga dokumenata u redakciji Vladimira Dedijera — »Jugoslovensko albanski odnosi«.

Zatim su izdati »Program i statut KPJ«, »Odluke V Kongresa KPJ«, »Rezolucija V kongresa KPJ«, kao i govori održani na V kongresu KPJ, Kardelj: »KPJ u borbi za novu Jugoslaviju, za narodnu vlast i socijalizam«, »O izgradnji socijalističke ekonomike FNRJ« i »Spoljnja politika Jugoslavije: Kidrič: „O uzdizanju naših novih tehničkih i privrednih kadrova iz redova radničke klase« i referat maršala Tita na V kongresu KPJ.

Veliko interesovanje vlada za knjigu Dimitrija Tucovića, »Srbija i Albanija« koja je takođe prevedena na šiptarski jezik.

Ramiz KELJMENDI

Rad Kluba mladih književnika u Beogradu

Organizacija Narodne omladine Jugoslavije ima značajnu ulogu u vaspitanju našeg mladog književnog naraštaja, u prihvatanju i razvijanju mladih pisaca i početnika. Organizovanje Kluba mladih pisaca pretstavlja još jedan vid te pomoći. Jedan od zadataka Kluba je da omogući mladim piscima iz Beograda i unutrašnjosti da se međusobno zbližuju, da izmenjuju svoja mišljenja, da razvijaju svoju delatnost na polju književnosti, stiču nova iskustva, otklanjaju nedostatke u svome radu kako bi izbegli nepotrebna lutanja kroz koja su prolazili mladi pisci u bivšoj Jugoslaviji.

Osim toga zadatak Kluba je da okupi mlade pisce i da ideološko-politički rad sa njima postavi dovoljno široko, kako bi mladi pisci kroz svoje radove što uspešnije i što vernije odrazili našu herojsku stvarnost, podvige naših naroda, a posebno naše omladine u borbi za pobedu socijalizma u našoj zemlji. Klub mladih pisaca ujedno omogućava i saradnju između mladih i starijih književnika i postavlja sebi kao važan zadatak da stari književnici prenesu svoja stvaralačka iskustva na mlade.

Klub mladih pisaca primenjuje raznovrsne forme rada: predavanja iz oblasti teorije književnosti, o aktuelnim problemima književnog i kulturnog života, zatim razne umetničke priredbe itd. Jednu od tih formi sačinjavaju i redovne diskusije o pročitanim radovima mladih pisaca. Ove diskusije pomažu mnogo mladim piscima u njihovom daljem stvaralačkom radu. Mladi kritičari mogu da se kroz ove diskusije još bolje upoznaju sa stvaralaštvom mladih pisaca i da još smelije i dublje ocene njihove radove. Osim toga, one omogućavaju sve veću saradnju mladih pisaca u svom omladinskom književnom časopisu »Mladost«. U tom cilju Uprava Kluba organizovala je za ovu godinu niz diskusija i koncerata, i na tom planu je dosada dosta učinjeno. Predviđeno je da se svakoga petka održava radni sastanak članova Kluba, a svake subote koncerat.

Od otvaranja Kluba do danas održane su plodne diskusije o saradnji u »Književnim novinama« i centralnom omladinskom književnom časopisu »Mladost«. Drug Bora Drenovac, član Uprave za agitaciju i propagandu CK KPJ, održao je predavanje »O partijnosti u literaturi«, u kome se posebno osvrnuo i na neke probleme iz stvaralaštva naših mladih pisaca. U Klubu je takođe održana i diskusija o pripovetkama mladoga proznoga pisca Mladena Oljače, kroz koju je ukazano ovom mladom piscu na neke pozitivne kao i negativne strane u njegovom književnom radu.

Pored mladih pisaca, članova Kluba, primljeni su kao gosti i mladi umetnici-studenti Akademije za pozorišnu umetnost, Muzičke akademije, Akademije likovnih umetnost i Akademije za primenjenu umetnost, zatim mladi članovi Narodnog pozorišta, Jugoslovenskog dramskog i Beogradskog dramskog pozorišta, kao i mnogi drugi javni radnici Beograda.

Na radnom sastanku, 7 oktobra, održana je diskusija povodom knjiga pesama mladih pesnika Slobodana Markovića, Dragoslava Grbića, Slobodana Galogaže i Mirka Vujačića. Tim povodom Radomir Konstantinović održao je referat u kome je, u glavnim crtama, prikazao radove četiri mlada pesnika. Posle referata, u diskusiji su tretirana uglavnom opšta pitanja, a nije se ulazilo u konkretnu analizu pojedinih knjiga pesama, te na taj način nije u punoj meri pomogla mladim piscima. Organizovanje diskusije povodom četiri knjige jednovremeno nije odgovorilo svojoj nameni. Pokazalo se da bi diskusija o svakoj knjizi posebno mnogo više koristila mladim piscima, jer bi bila konkretnija.

Na radnom sastanku, koji je održan 14 oktobra, reditelj i prvak drame Narodnog pozorišta u Beogradu, Raša Plaović, govorio je mladim piscima-članovima Kluba o svojoj ulozi i novoj režiji »Hamleta«. On je, analizirajući Šekspirov tekst, objasnio na popularan način novu koncepciju »Hamleta«, upoređujući je sa predratnom.

Radni sastanak koji je usledio posle ovoga bio je posvećen kritici mladih. Na ovom sastanku je Stevan Majstorović pročitao svoj referat »Ka smelijim pothvatima«, kao prilog za diskusiju o kritici mladih. Referat je pretstavljao dobru podlogu za diskusiju u tome pravcu, koja se odmah razvila uz učešće Nusreta Seferovića, Zorana Mišića, Slavka Vukosavljevića, Zorana Jovanovića i drugih. Međutim, kako sva pitanja radi svoje obimnosti nisu mogla biti iscrpljena iste večeri, diskusija je nastavljena na sledećem radnom sastanku.

U okviru koncertnih večeri, u mesecu oktobru održan je u prostorijama Kluba vokalni koncert na kome su učestvovali mladi članovi Beogradske opere Zorica Filipović, Dragomir Ninković i pijanista Zdenko Marasović. Zatim je održano veče umetničkih recitacija, uz učestvovanje mladih članova Narodnog pozorišta, Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Radio-dramskog studija i Akademije za pozorišnu umetnost. U nastavku koncertnih večeri održan je još jedan vokalni koncert članova Beogradske opere Miroslava Čangalovića i Anice Stojanović. Završavajući oktobarski umetnički program Kluba mladih pisaca, mladi operski reditelj Mladen Sabljić upoznao je članove Kluba sa režijom i radom na Doničetijevoj operi »Ljubavni napitak«. Ovo predavanje bilo je ilustrovano glavnim arijama iz istoimene opere, koje su otpevali mladi učesnici.

Ovaj mali pregled rada Kluba mladih pisaca pokazuje kako je raznovrstan i plodan rad ovog kolektiva i rečito svedoči o svestranim uslovima za razvitak mladih pisaca u našoj zemlji.

A. PETROVIĆ

Savetovanje bibliotekara i muzejskih radnika Vojvodine

U Sremskim Karlovcima održano je dvodnevno savetovanje bibliotekara gradskih biblioteka muzejskih radnika i arhivara iz Vojvodine. U referatima i diskusiji pretresana su najvažnija pitanja i izneti rezultati rada bibliotekarstva i raznih grana muzeološkog rada u Vojvodini, a posebno su istaknuti uspesi arhivarske službe, kojoj je namenjena važna istorisko-dokumentarna uloga.

S obzirom na veliki razvoj našeg bibliotekarstva i muzejske delatnosti i na njihovu sve jaču ulogu u kulturnom životu i narodnom prosvećivanju, problem ideološkog, a u vezi s tim i stručnog uzdizanja kadrova postavio se u prvi plan. Težište ideološkog obrazovanja biće na individualnom radu, a na povremenim sastancima vodiće se diskusije po pojedinim temama.

Na savetovanju je naglašeno da gradske biblioteke, pored svoje kulturno-prosvetne uloge, pružaju sve veću pomoć i sve više zadovoljavaju potrebe naučnog rada u Vojvodini. To se poglavito odnosi na biblioteke u Novom Sadu, Subotici, Zrenjaninu, Pančevu i Vršcu, gde postoje dosta povoljni uslovi za naučni rad. I u bibliotekama nekih drugih gradova (Sombor, Senta, Kikinda, Sremska Mitrovica) postignuti su prilični rezultati u tom pravcu.

Biblioteka Matice srpske postala je već značajna ustanova i nju posećuju naučni radnici iz najvećih kulturnih središta naše zemlje. Ona raspolaže sa oko 200.000 knjiga, a poseduje neka retka izdanja od velike istoriske i književne vrednosti, kao što su »Salo debeloga jera« od Save Mrkalja (možda jedini primerak u zemlji), četiri prepisa Dušanovog Zakonika i dr.

Pored ideološkog rada, u vezi sa delatnošću muzealaca donet je zaključak o potrebi kolektivnog stručnog usavršavanja i razmenjivanja iskustava na terenu. Rešeno je da se održi jedan petnaestodnevni etnografski tečaj, koji će biti neka vrsta praktične škole terenskih saradnika. Donet je i zaključak o pokretanju povremenog biltena za muzejska i konzervatorska pitanja Vojvodine, kao i o bližoj i plodotvornijoj saradnji muzeja sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture.

U vezi sa bibliotekama doneti su zaključci o pojačanju rada uprava biblioteka i većem staranju za popularisanje biblioteka i knjige uopšte. U tu svrhu bibliotekari će zalaziti u radne kolektive i držati predavanja. Sem toga biće organizovane prodajne izložbe knjiga, koje će se planski otvarati u selima i reonima gradova. U pogledu seoskih knjižnica, ukazano je na potrebu veće pomoći mesnih narodnih odbora.

BIBLIOGRAFIJA

Stevan Sremac: **Vukadin i druge pripovetke.** Sadržaj: Vukadin, Božićna pečenica, Ibis-aga, Buri i Englezi, Čiča-Jordan, Pogrešno ekspedovan amanet, Pazar za staro, Putujuće društvo. Redaktor teksta Mladen Leskovac. Knjiga III »Odabranih dela Stevana Sremca« izdanje »Matice Srpske«, Novi Sad, 1949 godine, ćirilicom 390 strana, cena ?

Stevan Sremac: **Buri i Englezi,** sličica iz srpskog života. Ilustrovao Karlo Napravnik. Izdanje »Matice Srpske«, Novi Sad, 1949 godine, ćirilicom, 16 strana, cena?

Onore de Balzak: **Seljaci,** roman. S francuskog prevela Jelisaveta Marković. Izdanje »Kulture«, Beograd, 1949 godine, ćirilicom, 434 strane, cena 58 dinara.

Stendhal: **Lucien Leuwen,** roman u dve knjige. S francuskog prevela Dobrila Popović. Izdanje »Kulture«, Zagreb, latinicom, prva knjiga 432 strane, druga 475 strana, cena za I i II knjigu 112,50 dinara.

V. Jermilov: **Cehov,** književna studija o velikom ruskom piscu. S ruskog preveo Vladan Nedić, izdanje »Matice Srpske«, Novi Sad, 1949 godine, ćirilicom, 340 strana, cena ?

V. Osejeva: **Vasek Trubačov i njegovi drugovi,** roman. S ruskog prevela Ivanka Jovanović, izdanje »Matice Srpske«, Novi Sad, 1949 godine, 185 strana, ćirilicom, cena ?

Josip Broz-Tito: **Izgradbata na Nova Jugoslavija,** knjiga vtora. Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1949 godine, 398 strana, cena 68 dinara.

Govori na Maršal Tito na proslavata na petgodišnata na Narodna republika Makedonija. Izdanje »Kulture, Skoplje, 1949 godine, 54 strana, cena 16 dinara.

Moša Pijade: **Izabrani govori i statii 1941—1947.** Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1949 godine, 486 strana, cena 88 dinara.

Moša Pijade: **Izabrani govori i statii 1941 munističkata partija na Jugoslavija.** Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1949 godine, 35 strana, cena 7,50 dinara.

KPJ i makedonskoto nacionalno prašanje. Zbornik dokumenata, govora i članaka rukovodioca KPJ o makedonskom nacionalnom pitanju. Izdanje

K. Marks: Gradanskata vojna vo Francija. Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1949 godine, 102 strane, cena 17 dinara.

Moma Marković: Rabotata i zadacite na osnovnite partiski organizacii na selo. Izdanje »Kulture« Skoplje, 1949 godine, 43 strane, cena 9 dinara.

»BAJKA O ZLATNOM PETLIĆU« OD A. S. PUŠKINA NA ŠIPTARSKOM JEZIKU

Ovih dana izašla je iz štampe na šiptarskom jeziku Puškinova »Bajka o zlatnom petliću« koju su preveli mladi šiptarski pisci Esad Mekuli i Mark Krasnići. Prevodioci su se trudili da u tečnim stihovima, pridržavajući se originala, omoguće šiptarskoj deci da osete lepotu Puškinovih bajki, u čemu su i uspeli. Izdavačko preduzeće »Prosveta«, koje je štampalo ovu knjižicu omogućilo je da tehnička strana bude na potrebnoj visini.

Ovo je druga sveska dečje biblioteke čije publikacije izlaze nastojanjem Pedagoške komisije Odelenja za prosvetu i kulturu za Kosmet. Prva sveska ove dečje biblioteke je knjiga stihova za decu od V. Majakovskog »Pročitaj, proskitaj i Pariz i Kitaj« koju su takođe preveli M. Krasnići i E. Mekuli.

ISPRAVKA

U prošlom broju »Književnih novina« u članku Oskara Daviča »Dok džentlmeni džentlmenuju« potkrale su se mnoge korektorske i štamparske greške. Ovime ispravljamo najkrupnije, one koje menjaju smisao teksta:

Stubac	red	stoji	treba
prvi	44	vatru	vatri
„	93	klasična	klasično
„	95	hladnih	gladnih
„	108	bez drva	bezdrvan
„	116	kolibice	kobilice
drugi	118	od	za
„	89	zašto	—
„	111	crni	orni
„	117	u kojima	o kojima
treći	40	više	viša
„	52	moglo	mogla
četvrti	39	Man	Manj
„	85	čuo	čuo se
„	97	koji već	koji su već
„	130	Oni	A oni
„	148	Barjaktaru počeo	Barjaktaru je počeo

Poslednji broj našeg lista treba da nosi br. 49 a ne 48, kao i datum 6 decembar a ne 6 novembar kako je bilo štampano.

UPOZORAVAMO DRŽAVNE USTANOVE, ZADRUŽNE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE, A NAROČITO STARE PRETPLATNIKE »KNJIŽEVNIH NOVINA« DA JE ROK ZA OBNOVU PRETPLATE ZA 1950 GODINU DO 31 DECEMBRA 1949 GODINE

Stari pretplatnici, ukoliko do toga roka ne izvrše uplatu, smatraće se da ne žele primati list u 1950 godini.

Izostali brojevi zbog neblagovremeno primljene pretplate neće se nikome naknadno slati.

Pretplata za kraće vreme od tri meseca neće se primati.

Administracija »Književnih novina«

Redakcioni odbor

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Isak Samokovlija, Vjekoslav Kaleb, Ivan Potrč, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE

Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 mes. 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.

Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.

Rukopisi se ne vraćaju.

Broj čekovnog računa 101-9060378

Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović. Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.